

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra regionálního managementu

Diplomová práce

Diskurs trvale udržitelného rozvoje a jeho dopad na odbornou veřejnost

Vypracoval: Bc. Roman Buchtele
Vedoucí práce: doc. PhDr. Miloslav Lapka, CSc.

České Budějovice 2018

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Roman BUCHTELE**
Osobní číslo: **E16740**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Strukturální politika EU a rozvoj venkova**
Název tématu: **Diskurs trvale udržitelného rozvoje a jeho dopad na odbornou veřejnost**
Zadávací katedra: **Katedra regionálního managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Cílem této DP je zjistit, zda diskurs trvale udržitelného rozvoje (TUR), vedený od roku 1987, má nějaký dopad na odbornou veřejnost ve smyslu znalostí principů TUR, případně dopad na motivaci pro budoucí jednání. Pro účely této práce bude odborná veřejnost skupina VŠ studentů.

Metodika práce:

Použité metody v analytické části práce se budou opírat o kvantitativní přístup, dále o nástroje HEP a NEP rurální sociologie. Přehled diskursu TUR z hlediska environmentálního pilíře umožní pro vlastní průzkum operacionalizaci znalostí principů TUR a ochoty je použít. Skupina studentů bude z ekonomických a společenskovedních VŠ oborů.

Rámcová osnova:

1. Úvod, 2. Literární rešerše, 3. Cíl a metodika, 4. Analýza dat, 5. Interpretace výsledků a diskuse, 6. Závěr, 7. Summary, 8. Použitá literatura, 9. Přílohy.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**

Rozsah pracovní zprávy: **50-60 stran**

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

1. Court, T. de la, & Bouzková, Š. (1992). Klíč k naší společné budoucnosti: co skrývá zpráva Brundtlandové? Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR.
2. Desein, J., Soini, K., Fairclough, G. & Horlings, L. (eds). (2015). Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability. Finland: University of Jyväskylä.
3. Disman, M. (2000). Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele (3. vyd.). Praha: Karolinum.
4. Lapka, M., & Cudlínová, E. (2012). Towards an environmental society?: concepts, policies, outcomes. Prague: Karolinum.
5. Moldan, B. (2003). (Ne)udržitelný rozvoj - ekologie, hrozba i naděje. Praha: Karolinum.
6. Ochrana, F. (2013). Metodologie sociálních věd. Praha: Karolinum.
7. Redclift, M. R., & Woodgate, G. (2010). The International Handbook of Environmental So-ciology. UK, USA: Edward Elgar.
8. Sedláček, T. (2012). Ekonomie dobra a zla. Praha: 65. pole.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Miloslav Lapka, CSc.**
Katedra regionálního managementu

Datum zadání diplomové práce: **2. ledna 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **13. dubna 2018**

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 13 (26)
370 05 České Budějovice
L.S.

doc. Ing. Ladislav Rolínek, Ph.D.
děkan

doc. Ing. Eva Cudlínová, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 28. února 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to - v nezkrácené podobě - elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Písku dne 3. dubna 2018

.....

Bc. Roman Buchtele

Poděkování

Zde bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. PhDr. Miloslavu Lapkovi, CSc. za spoustu užitečných rad a svého času, který mně a této diplomové práci věnoval. Dále bych chtěl poděkovat PhDr. Janu Vávrovi, Ph.D. za odbornou pomoc a konzultace během zpracovávání korelační analýzy.

Obsah

1.	Úvod.....	3
2.	Teoretická východiska	4
2.1.	Diskurs ve společenských vědách.....	4
2.2.	Lidská nadvláda nad planetou.....	5
2.3.	Varovné zprávy	8
2.3.1.	Mlčící jaro 1962	8
2.3.2.	Meze růstu 1972	9
2.3.3.	Naše společná budoucnost 1987.....	11
2.4.	Trvale udržitelný rozvoj.....	12
2.4.1.	Definice trvale udržitelného rozvoje	12
2.4.2.	Udržitelnost	13
2.4.3.	Pilíře trvale udržitelného rozvoje	14
2.4.4.	Role kultury	17
2.5.	Vybraná témata a principy environmentálního pilíře.....	18
2.5.1.	Odpovědnost každého z nás	18
2.5.2.	Vnitřní hodnota přírody.....	19
2.5.3.	Použití preventivních opatření.....	20
2.5.4.	Hypotéza Gaia	20
2.5.5.	Princip malých chyb a ekologický princip	22
2.6.	Environmentální výuka	23
2.7.	Environmentální sociologie	25
2.7.1.	Nové environmentální paradigma a paradigma lidské výlučnosti .	26
3.	Cíl a metodika.....	30
3.1.	Cíl práce	30
3.2.	Kvantitativní výzkum.....	30
3.3.	Cílová skupina.....	30

3.4.	Výzkumný nástroj	30
3.5.	Hypotézy	31
4.	Analýza dat	33
4.1.	Dotazníkové šetření.....	33
4.2.	Zkoumaný vzorek.....	33
4.3.	Dopad diskursu TUR ve smyslu znalosti témat a principů environmentálního pilíře TUR.....	38
4.4.	NEP a HEP analýza.....	48
4.5.	Korelační analýza.....	52
4.6.	Asociace k termínu trvale udržitelný rozvoj	58
5.	Interpretace výsledků a diskuse	60
6.	Závěr	65
I.	Summary	67
II.	Použité zdroje:	68

1. Úvod

V posledních desetiletích se pojmy trvale udržitelný rozvoj a trvalá udržitelnost dostaly prakticky do všech sfér lidského společenství. Jde o důsledek diskursu trvale udržitelného rozvoje (TUR), který je veden od roku 1987, kdy světlo světa spatřila publikace *Naše společná budoucnost*.

Cílem této diplomové práce je zjistit, zda diskurs TUR má nějaký dopad na odbornou veřejnost ve smyslu znalostí témat a principů TUR, případně dopad na hodnotovou orientaci. Pro účely této práce byla vymezena odborná veřejnost jako skupina vysokoškolských studentů. Skupina studentů je z ekonomických oborů.

Vzhledem k rozsahu práce a charakteru tématu není možné se zabývat diskursem TUR z hlediska všech tří pilířů. Z tohoto důvodu je diplomová práce primárně zaměřena na environmentální pilíř.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí: teoretické části a analytické části. Teoretická část vychází z nastudované odborné literatury zabývající se zkoumaným tématem. První kapitola se zabývá specifiky diskursu ve společenských vědách. Následuje kapitola, která popisuje vývoj vztahu člověka k Zemi. Před samotným rozebráním termínu TUR bylo nutné ještě ve stručnosti připomenout sérii varovných zpráv, které předcházely přelomovému roku 1987. Vysvětlení podstaty TUR vychází z pilířového pojetí. Vybraným tématům a principům environmentálního pilíře je věnována též samostatná kapitola. Teoretická část je zakončena podkapitolou o environmentální výuce a dále pak stručnou historií environmentální sociologie včetně popisu konceptu nového environmentálního paradigmatu (NEP), které je odpovědí na paradigma lidské výlučnosti (HEP).

Použité metody v analytické části práce se opírají o kvantitativní přístup, dále o nástroj NEP a HEP environmentální sociologie. Přehled diskursu TUR z hlediska environmentálního pilíře umožňuje pro vlastní průzkum operacionalizaci znalostí témat a principů TUR včetně ochoty tyto principy použít.

2. Teoretická východiska

2.1. Diskurs ve společenských vědách

Tato část je věnována pojmu diskurs ve společenských vědách a jeho významu pro sociologii a ekonomii. Jde pouze o zjednodušené vymezení, které by mělo pokrýt účely této práce.

Diskurs jako rozpravu či diskuzi o určitém tématu chápali již Sofisté spolu s Platonem a Aristotelem. Svůj význam pro filosofii diskurs získal až v díle *Rozprava o metodě* od René Descarta (Velký sociologický slovník, 1997, podle Vávra 2008, p. 204).

Diskursivní přístup se do sociálních věd dostal od lingvistů a filosofů. Z pohledu lingvistického, kteří si jako předmět zkoumání postavili jazyk ve vztahu ke společenské existenci, lze diskursní přístup chápat například tak, že jazyk je formou existence sociálně závazných faktů v rámci řeči (Saussure, 1989, podle Vávra 2008, p. 205). Ačkoliv byl lingvistický přístup často velice teoreticky rozdrobený, společným průnikem pro jejich teorie bylo chápání jazyka jako nástroje pro uchopení světa. Mimo předmět zkoumání lingvistů a filosofů se diskurs dostal až zásluhou zejména Michela Foucaulta (Vávra, 2008, p. 206).

Význam diskursu v rámci sociální teorie je poměrně různorodý, ale zjednodušeně lze říci, že je chápán jako „...*verbalizované vědění, které je sdíleno (významy musí být sdíleny, aby byla vůbec možná komunikace)*“ (Vávra, 2008, pp. 205-206).

Dle Ochrany (2013, p. 65) mají sociální vědy na rozdíl od přírodních jinak vymezen předmět zkoumání. Přírodní vědy zkoumají přírodu, která je na subjektu nezávislá, zatímco sociální vědy musí pracovat s výstupem činnosti člověka v rámci společenského vývoje.

Vědecký diskurs v sociálních vědách podle Ochrany (2003, p. 65) lze definovat jako „*vedení vědecké rozpravy o problémech, které jsou (nezodpovězenými či diskutovanými) otázkami vědeckého zkoumání.*“

Existují dva způsoby, jak je vědecký diskurs aplikován. První možností je přímo skrze subjekty vědecké rozpravy. Druhou možností jsou knihy, vědecké časopisy či jiné studie. Rozprava je poté vedena zprostředkovaně. Z každého vědeckého diskursu by mělo plynout vědecké sdělení, které je ve formě informace o zkoumaném předmětu. To, co

dělá diskurs ve společenských vědách značně komplikovaným, je fakt, že vedle roviny bytí existuje ještě jedna rovina, která se týká duchovního světa jedince a celé společnosti. Aktéři, kteří se podílí na vědecké rozpravě jsou často zapojeni a jsou součástí sociální reality, která je předmětem zkoumání. Tuto rovinu lze charakterizovat jako soubor hodnot, zájmů a motivů, které vstupují do vědecké rozpravy (Ochrana, 2013, pp. 65-66).

2.2. Lidská nadvláda nad planetou

Před samotným definováním termínu trvale udržitelný rozvoj je nutné se zaměřit na vývoj lidstva s ohledem na jeho vztah k Zemi, až do doby, kdy lidstvo získalo nad planetou dominantní postavení. Kde jsou ony zárodky této dominance? Co způsobilo tak rychlou přeměnu zemského povrchu a zemské atmosféry člověkem? Již celá tato podkapitola je neodmyslitelnou součástí diskursu o TUR.

„Čím je civilizace vyspělejší, tím více je jedinec chráněn před přírodními a přirozenými vlivy a umí kolem sebe vytvářet konstantní prostředí dle libosti“ (Sedláček, 2012, p. 44). Z člověka se postupně stal tvor, který nemusí přizpůsobovat své stravovací návyky dle úrody, tím pádem ho téměř nijak neovlivňuje střídání ročních období. Lidé žijí v obydlích, která jsou přizpůsobená, aby plnila stejnou úlohu při teplotních výkyvech (Sedláček, 2010, p. 44).

Podle Slábové (2006, p. 17) je základním východiskem při popisu tohoto vztahu proces, kdy lidé postupně nahradili původní cyklický metabolismus, kterým jsou charakteristické původní přírodní ekosystémy, metabolismem jednosměrného proudu.

Prvním základním mezníkem, kterým lze začít popisovat proces vzestupu lidí, byla schopnost naučit se užívat oheň. Od té doby znatelně stoupl počet požárů, které většinou založili lidé. Řada z nich byla založena nechtěně, avšak druhou možností bylo jejich účelné využití při lovu. Toto znatelné odlesnění způsobené člověkem později vedlo k nástupu zemědělství (Slábová, 2006, p. 10).

Šmajs (2012, p. 30) dodává, že přechod lidí od lovecko-sběračské kultury k zemědělské výrobě znamenal, že se nosná kapacita prostředí zvýšila přibližně tisíckrát. Původní lovecko-sběračská kultura obstarávala základní potřeby pouze malé populaci. Tyto potřeby byly odvozeny od základní přírodní produktivity. Veškeré další inovace zemědělství, které v budoucnu proběhly, již nebyly tak významné pro změnu nosné kapacity.

Negativní dopad lidského druhu na Zemi byl v této době zatím malý a příroda se mohla do značné míry spolehnout na své samoregulační mechanismy. Nenávratné dopady způsobené lidskou činností byly zatím stále v lokálním rozsahu nikoliv regionálním. Lidský pohled na vztah mezi nimi a přírodou byl determinován čistě na základě přístupnosti přírodních zdrojů (Jeníček & Krepl, 2008, p. 76).

Zemědělství znamenalo vznik zcela nové části biosféry tzv. agroekosystému. Součástí agroekosystémů jsou veškeré zemědělské plochy, lidská sídla, kulturní a přirozené rostliny a dobytek. Důležité je si uvědomit jeho vlastnosti v porovnání s přirozeným ekosystémem. Je považován za poměrně stabilní, druhově pestrý a vstupem do něj je energie od slunce. Je charakteristický absencí odpadů, které by měly nějaký dopad v dlouhodobém časovém horizontu. Vzniklé odpady jsou opět využity v procesu. Výměna látek je u agroekosystému stejně jako u přirozeného ekosystému definována termínem cyklický metabolismus. Místem odkud se tento nový trend obživy začal šířit byl Střední východ. Původní způsob získávání potravy nemohl tomuto novému trendu vzdorovat. Počet lidí ve starší době kamenné byl přibližně deset milionů. Důsledkem zemědělství byl nárůst tohoto počtu. Na počátku našeho letopočtu čítala lidská populace přibližně sto milionů. Na konci 17. století to již bylo šest set milionů. Vývoj v produktivitě, který se uvádí výnosem na jednotku plochy, byl pozvolný. Většinou šlo pouze o nikterak významné inovace. Až téměř do minulého století se výnos zvýšil maximálně dvojnásobně, jelikož šlo stále o původní model agroekosystému, který pracoval na zásadách minimálních přebytků, soběstačnosti a měl cyklický charakter. (Moldan, 2003, pp. 13-14).

Dalším důležitým mezníkem na cestě k dominanci lidského druhu na Zemi je začátek masivní těžby kamenného uhlí. Pohybujeme se někde na počátku 16. století, kdy Anglie jako mladá koloniální velmoc byla na vzestupu. V té době byla potřeba dřeva jako materiálu na velmi vysoké úrovni. Vedle materiálu pro stavbu sídel nebo lodí bylo primárně využíváno jako palivo. Těžba dřevin v tomto století přesáhla únosnou mez a dřeva začal být nedostatek. Pokud by se ekonomika Anglie držela stále stejného trendu, tak by se bezpochybně zhroutila (Moldan, 2003, p. 14). Kvasničková (2001, p. 3) dodává, že tehdy byl poprvé tehdejšími ekonomy prezentován požadavek trvalé obnovitelnosti lesa, jelikož bylo nastíněno východisko, že by se těžba odvíjela od regenerace lesů. Dle Moldana (2003, p. 14) byla však nalezena alternativa v podobě kamenného uhlí a dřevo se přestalo používat jako primární palivo, které hnalo ekonomiku kupředu. Ekonomika, která doposud stála na základech agroekosystému, nebyla závislá na vstupu ve formě

energie v takovém měřítku. Dostupnost levného uhlí byla pak předzvěstí mohutného vzestupu průmyslu a techniky. Toto období je nazýváno průmyslovou revolucí.

Lidé přešli od původního cyklického metabolismu látek k metabolismu jednosměrného proudu. Ten je charakteristický značnou potřebou vstupů ve formě surovin, energie a materiálů. V každé fázi výrobního procesu vznikají odpady. Výsledkem průmyslové revoluce a přechodu k metabolismu jednosměrného proudu byla nadměrná těžba, vysoká spotřeba energie a rapidní růst výrobních kapacit. Odpady se začaly hromadit a celá řada nebezpečných látek se dostala do ovzduší a vodních toků (Slábová, 2006, p. 18).

Původní cyklický metabolismus látek samozřejmě nebyl plně nahrazen a nevymizel. Existuje stále vedle jednosměrného, avšak jeho význam je značně omezen a v porovnání s průmyslem zaujímá minoritní postavení. Jedná se hlavně o již zmíněné zemědělství, které po dlouhou dobu vedle průmyslu ukazovalo přednosti cyklického metabolismu hlavně absencí odpadů a nutnosti velkého množství materiálu a energie jako vstupů. Zemědělství a postupy v něm užívané se samozřejmě také inovovaly. I zde nakonec vznikla potřeba dodávat suroviny. Příkladem mohou být osiva a malé mechanizační prostředky, k nimž patří neodmyslitelně komplement ve formě paliv. Význam přebytků v zemědělské produkci se začal pomalu zvyšovat, avšak základní princip cyklického metabolismu do značné míry setrval (Moldan, 2003, pp. 14-15).

Za významné lze považovat změny, které se odehrály v druhé polovině 20. století. V této době se postupně do zemědělství dostaly postupy, které byly doposud praktikovány v průmyslu. Nový typ, který nahradil tradiční zemědělství, se nazývá zemědělská velkovýroba průmyslového typu. V rámci výměny látek lze tento typ charakterizovat tak, že objem vstupu materiálu a energie a objem výstupu převýšil objem cyklického metabolismu (Moldan, 2003, p. 15). Tento nový typ zemědělství je značně napojen na průmysl, který do něj dostává například mechanizaci, energii a chemické prostředky. Je s ním spjata odlesňování, kdy menší pole byla přetransformována na velké celky. Dále dochází k erozi a degradaci půdy a k úpravě vodního režimu krajiny například skrze zavlažování. Vedle rostlinné výroby je v rámci intenzivního zemědělství také specifická živočišná výroba. Velkochov dobytka způsobuje, že se do ovzduší dostává velké množství metanu (Slábová, 2006, p. 12).

Důsledkem metabolismu jednosměrného proudu byl rychlý společenský vývoj, který se odehrál v době dominance průmyslu. Cenou za tento skok jsou však dlouhodobé a nenávratné důsledky globálního rozsahu. Je ohrožena rovnováha Země, jelikož čerpání přírodních zdrojů stávajícím tempem je neudržitelné. Biodiverzita je v ohrožení redukcí ekosystémů. Jednotlivé sféry životního prostředí jsou znečištěny odpady (Slábová, 2006, p. 11).

2.3. Varovné zprávy

Tato část se věnuje důležitým publikacím, jejichž autoři se ve druhé polovině minulého století rozhodli varovat lidstvo o možném katastrofickém důsledku jeho počínání na planetě Zemi.

Dle Nátra (2006, p. 38) šlo o dobu, kdy došlo k enormnímu nárůstu počtu obyvatel, významnému pokroku v technologiích, zvýšení spotřeby surovin či jiných zdrojů a rapidnímu zvýšení produkce odpadů. Šlo o významné období také z hlediska lidského uvědomování si důsledků svého počínání. Lidé si začali připouštět, že ekonomický růst není dlouhodobě udržitelný.

Vybraná díla, která jsou níže uvedena patří mezi ty, jejichž obsah se zabývá příčinami neudržitelnosti současného růstu, ale také nastiňují možná řešení, jak budoucí krizi zabránit. Samozřejmě nejde o kompletní výčet všech publikací, které se touto problematikou v tehdejší době zabývaly. Podle Nátra (2006, p. 38) jde však o publikace, které jsou dle řady odborníků považovány za nejdůležitější.

2.3.1. Mlčící jaro 1962

Autorkou této knihy *Mlčící jaro (Silent Spring)* je Rachel Carsonová. Publikace byla vydána v 60. letech ve Spojených státech amerických. Dle Kvasničkové (2001, p. 19) byl přímý dopad knihy ten, že odborná i laická veřejnost přestala ignorovat závažné problémy, které v té době ve vyspělých zemích začaly eskalovat.

Předtím než se autorka rozhodla tuto knihu napsat pracovala jako námořní biolog. Již v té době byla uznávanou spisovatelkou například díky knize *Moře okolo nás (The Sea Around Us)*. Veřejnost od Carsonové očekávala další knihu v podobném duchu, avšak během její práce pro vládu byla ona i řada jejích kolegů znepokojena rostoucí tendencí používání DDT. Její snahy nejprve směřovaly k časopisům, kde se snažila formou článků o tomto nebezpečí informovat. V řadě případů byla odmítnuta, jelikož se vydavatelé obávali ze ztráty reputace (Carson, 1964). Nátra (2006, p. 39) dodává, že vydání článků jí bylo

v poválečné Americe znemožněno, jelikož tehdy nebylo vhodné napadat prostředky, které podpořily produkci plodin během války a možná tak zachránily nespočet amerických vojáků.

Náplní knihy je katastrofická vize, která by se uskutečnila, kdyby neřízené užívání pesticidů, zvláště pak DDT, pokračovalo nad mez únosnosti. Kniha vzbudila v tehdejší společnosti opravdový rozruch a zapříčinila, že se z ochrany životního prostředí pomalu stávalo hnutí (Moldan, 2003, p. 22).

Nátr (2006, p. 39) považuje za přednost publikace zvolený způsob výkladu, který je zaměřen na laickou veřejnost. Kniha popisuje, jak si zemědělci ničí přírodní rovnováhu svými zásahy. Škůdci se stávají více rezistentní a aplikace škodlivých pesticidů vede k větší šanci rakovinového onemocnění koncových spotřebitelů. Tyto důsledky jsou popsány v širších globální vazbách. Vedle faktů o užívání pesticidů jsou v knize také obsaženy úvahy ohledně vztahu mezi člověkem a Zemí. Vysvětluje zde závislost člověka na okolní přírodě s ohledem na přírodní zdroje a způsoby obživy.

Směrem ke knize byla od některých vědců chemického průmyslu vyřknuta řada kritik, že nejde pouze o nesprávně aplikovaný chemický prostředek, ale o nástroj, jak zabezpečit poptávku po potravinách (Nátr, 2006, p. 40). Představitelé chemického průmyslu vynaložili stovky tisíc dolarů na diskreditaci knihy a samotné autorky. Byla jimi popisována jako hysterická vědkyně, která žije v nevědomosti. Tehdejší prezident USA Kennedy nakonec vytvořil poradní komisi pro vědu, která studovala problém pesticidů a vydala výstupní zprávu, která tezi autorky obhájila (Carson, 1964).

2.3.2. Meze růstu 1972

Za knihou *Meze růstu* stojí sdružení přibližně třiceti jedinců různých profesí. Byli zde vědci, politici, ekonomové či lidé z průmyslu. Společně se setkali v Accademia dei Lincei v Římě (Meadows & Club of Rome, 1972, p. 9).

Svou činnost klub započal v roce 1965. Podnětem byla práce od Aurelia Pecceiho. Ta se věnovala rozvoji technologií a jeho značnému dopadu na Zemi. Práce se postupně stala středem pozornosti a vedla k tomu, že Aurelio Peccei spolu s Alexandrem Kingem vytvořili pracovní skupinu, která se ihned začala zabývat problémy spojenými s růstem ekonomiky, rozvojem technologií a dopadem na životní prostředí, které tento rapidní růst vyvolává (Nátr, 2006, p. 44).

Za důležité lze považovat matematický model, který pro pracovní skupinu vytvořili pracovníci z Massachusetts Institute of Technology (MIT). Lidé z MIT identifikovali jednotlivé dílčí komponenty problematiky a vytvořili základ pro analýzu (Meadows & Club of Rome, 1972, p. 11).

Právě tato studie se poté stala světově známou, když roku 1972 pod vedením D. Meadowsové byla vydána knižně pod názvem *Meze růstu* a stala se tak dalším významným pilířem pro vznikající ekologické hnutí (Moldan, 2003, p. 23). Nátr (2006, p. 44) uvádí, že kniha se vytisklo přibližně třicet milionů a vyšla ve více než třiceti jazykových verzích. Dle Moldana (2003, p. 23) zde byla popsána kauzalita mezi exponenciálním ekonomickým růstem a degradací životního prostředí. Tehdy rostoucí křivka ekonomického růstu téměř kopírovala křivku růstu objemu odpadů a růstu znečištění. Východiskem dle autorů bylo ekonomický růst zastavit, jinak stávající trend vyústí v katastrofu. Odborná veřejnost tehdy byla značně v rozpacích. Přesto, že východiska modelu nebrali odborníci a politici na lehkou váhu, tak nebyli ochotni přijmout potřebná opatření k tomu, aby byl aplikován tzv. nulový růst. Přijmout tento model pro ně znamenalo přijít o veškeré výhody, které přináší hospodářský růst. Nemluvě o tom, jaký dopad by to mělo na jiné části Země mimo vyspělý západní svět.

Kvasničková (2001, p. 21) dodává, že neprodleně po vydání publikace následovaly další studie, které na *Meze růstu* navazovaly, dokreslovaly vybraná témata či diferencovaly model dle různých oblastí světa.

Podle Nátra (2006, p. 45) poukazovali odpůrci knihy na to, že katastrofická představa je velice přehnaná. Z dnešního pohledu je jasné, že některé předpovědi se neuskutečnily. Tento fakt nelze mít knize za zlé, jelikož autoři modelu tehdy neměli úplně dokonalá data, která byla vstupem do analýzy. Důležitá je však samotná podstava varování, kterou se odpůrcům do dnešních dní prokazatelně nepovedlo vyvrátit.

Dnes jsme již denně svědky toho, že meze byly opravdu překročeny. Důkazem může být například úbytek ryb v mořích a oceánech a následný pokles výdělků z rybolovu. Samotní autoři na tento fakt také reagovali a roku 1992 vydali knihu, která nesla název *Překročení mezí*. Využití přírodních zdrojů, růst znečištění a ekonomický růst podle autorů již dospěly do takové fáze, která je dlouhodobě neudržitelná. Způsob, jak se vyhnout katastrofické vizi, autoři spatřovali v kompletní reorganizaci stávajících praktik a šetrnějším využívání materiálů a energie. Hlavní dle nich na cestě k trvale udržitelnému

rozvoji je přestat hledět pouze na růst produkce a zlepšování technologií, ale dát větší váhu přiměřenosti a kvalitě života (Nátr, 2006, pp. 44-45).

2.3.3. Naše společná budoucnost 1987

Valné shromáždění OSN v roce 1983 vytvořilo komisi pro životní prostředí a rozvoj. Předsedkyní komise byla Gro Harlem Brundtlandová z Norska, kde před tím působila jako ministerská předsedkyně. Komise byla sestavena ze zástupců tak, aby reprezentovali všechny oblasti světa. Nešlo pouze o vědce a politiky z vyspělých zemí západního světa, ale právě naopak více než polovinu členů komise tvořili lidé z rozvojových zemí. Komise si kladla několik cílů. Prvním z nich bylo analyzovat stav životního prostředí a formulovat návrhy, jak současnou situaci zlepšit. Druhým cílem bylo tyto návrhy promítnout do nových forem mezinárodní spolupráce. Poslední cíl spočíval ve snaze prohloubit zájem jednotlivců, vlád, aktivistů a podniků o stav životního prostředí (Court, 1992, p. 13). Komise se poprvé setkala v říjnu roku 1984. O pár let později v dubnu 1987 byla vydána publikace *Naše společná budoucnost (Our Common Future)*, která představovala kompletní výsledky všech studií, které komise za tato léta napsala (World Commission on Environment and Development, 1987).

Zpráva Brundtlandové se od ostatních publikací lišila hned v několika věcech. Jako první nastínila vztah mezi ekologickými problémy a chudobou. V chudobě vidí jednak příčinu některých problémů, ale i jejich konečný důsledek. Špatně vedený rozvoj může zničit přírodní zdroje. Tato ekologická degradace potom může brzdit další potenciální rozvoj a vést k chudobě. Další zásadní odlišností je, že *Naše společná budoucnost* je na rozdíl od publikace *Meze růstu* od Římského klubu značně optimistická. Netvrdí, že by lidský vývoj měl směřovat stále více směrem k hlubším ekologickým problémům a růstu chudoby (Court, 1992, pp. 14-15). Naopak vidí budoucnost pozitivně v tom smyslu, že může nastat nová epocha, kde ekonomický růst bude využívat širší základnu přírodních zdrojů, které budou šetrnější a vyřeší tak chudobu a jiné problémy třetího světa (World Commission on Environment and Development, 1987).

Court (1992, p. 122) uvádí, že doba, kdy publikace vyšla byla svým způsobem příhodná, jelikož řada lidí a institucí pocítovala potřebu takovéto knihy, která by vyplnila teoretickou mezeru. Rozrostla se spolupráce mezi hnutími. Započala koordinovaná výměna informací a také některá z nich se rozhodla spojit do jednoho a získat tak větší vyjednávací sílu. Postupně se začalo uvolňovat více peněz na výzkumy. V rozvojových zemích nevládní organizace zaměřené na životní prostředí získaly přístup k financím ze

zemí bohatého Severu. Na základě zprávy Brundtlandové došlo také k pochopení, že životní prostředí a rozvoj nejsou oddělené složky a je nutné na ně nahlížet ve vzájemné souvislosti. Ministerstva postupně začala vytvářet plány, které jsou společné pro životní prostředí a rozvoj.

2.4. Trvale udržitelný rozvoj

2.4.1. Definice trvale udržitelného rozvoje

Světově nejrozšířenější definice trvale udržitelného rozvoje (Sustainable Development) je ze zprávy *Naše společná budoucnost* od Světové komise pro životní prostředí a rozvoj z roku 1987. „*trvale udržitelný rozvoj je takový, který naplňuje potřeby stávajících generací, aniž by ohrozil možnosti generací budoucích uspokojovat jejich vlastní potřeby*“ (World Commission on Environment and Development, 1987, podle Nátr, 2006, p. 11).

V České republice byl termín přímo definován skrze legislativu v roce 1992. „*Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů*“ (Česko, 1992).

Na půdě Evropské unie byl termín definován jako: „*zlepšení životní úrovně a blahobytu dotyčných obyvatel v mezích možností ekosystémů, a to ochranou přírodního bohatství a jeho biologické rozmanitosti ve prospěch současných a budoucích generací*“ (Evropský parlament a Rada, 2000).

Termín udržitelný rozvoj je synonymem. V novějších dokumentech se lze s tímto zkráceným názvem setkat častěji než s původním, který se nachází v zákoně o životním prostředí. Příkladem takového dokumentu může být *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky*.

Definice mají často formu ušlechtilých společenských cílů. Postrádají výčet prostředků, kterými lze dosáhnout trvale udržitelné společnosti, a jejich hodnocení, zdali bylo požadovaného stavu dosaženo (Nátr, 2006, p. 12).

Jde také o definici, která má úzkou vazbu k lidským hodnotám. Ty se spolu s chápáním TUR liší v různých zemích či regionech. Proměnné, které určují, jak je termín chápán, jsou v zásadě historické, kulturní, přírodní, sociální a politické. Historické a kulturní tradice jsou rozdílné například v křesťanském světě a ve světě ostatních náboženství a tím pádem vzniká zásadní rozdíl v lidských hodnotách. Velký rozdíl také bude mezi obyvateli

v Evropě jakožto zástupců vyspělého západního světa, kteří žijí v přírodním prostředí, které vzhledem k podmínkám nelze nazvat jako nepříznivé pro život a obyvatel pouštních a horských oblastí či podobně nehostinných krajin. Sociální a politické proměnné jednak rozdělují lidstvo na ty, jež žijí v moderních demokratických společnostech, a na ty, kteří jsou součástí společností tradičních. Vyplývá z toho také ekonomický systém zemí. Rozdílné chápání hodnot bude v zemích, kde dominuje zemědělský sektor, a v zemích, jejichž domácí produkt je závislý na vývozu určitého artiklu, nejčastěji ropy (Moldan, 2003, p. 80).

Na konferenci v Rio de Janeiro v roce 1992 byla přijata *Agenda 21*. Tento dokument měl primárně překlenout výše zmíněné rozdíly a vytvořit určitý minimální obsah termínu TUR, který by byl přijat většinou světového společenství. Jde o tisícistránkový dokument. Druhým důležitým dokumentem, který byl přijat je *Deklarace z Rio de Janeira o životním prostředí*. Je zde popsáno to, na čem se zúčastněné strany dohodly v nejstručnější formě. Tyto dva texty roku 1992 vymezily základní koncept TUR ve světovém měřítku (Moldan, 2003, p. 80).

Redclift & Woodgate (2010, p. 56) uvažují také nad rozdílností různých kultur vzhledem k TUR, ale navíc ještě přidali rozdílnost jednotlivých generací, jelikož z definice je patrný důraz na změnu chování současné generace, tudíž chování té budoucí se bude značně lišit. Hlavní rozdílnost lze najít v chápání potřeb. Samotný rozvoj by měl dbát na to, aby byly potřeby definovány v souladu s patřičnou generací a kulturou. Při definování potřeb různých kultur se vychází ze společného tvrzení, že TUR je důležitý pro nás všechny, ale může být definován rozdílně pro každou kulturu. Komplikace tohoto ušlechtilého tvrzení ve vztahu k odlišným hodnotám v různých částech světa již byly nastíněny výše.

Na závěr je nutné poukázat na to, že veškeré tyto rozdílnosti jsou důvodem, proč existuje celá řada přístupů k TUR, které jsou často protichůdné. Různí lidé definují různé cíle. Jedni vidí za nejdůležitější ochranu přírodních zdrojů, další se soustředí na úroveň výroby nebo spotřeby, kterou je potřeba udržet na konstantní úrovni. Není to však jediný důvod protichůdnosti (Redclift & Woodgate, 2010, pp. 56-57).

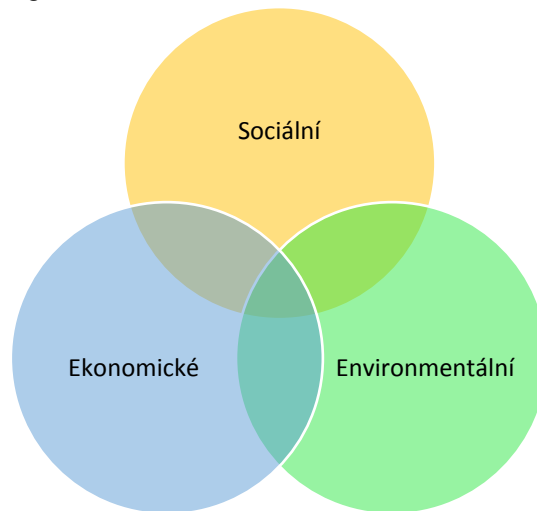
2.4.2. Udržitelnost

Podle Dessein, Soini, Fairclough, & Horlings (eds) (2015, p. 22) termíny udržitelnost a trvale udržitelný rozvoj bývají často zaměňovány, ačkoliv pravděpodobně nejde

o synonyma. Tuto rozdílnost jednotlivých termínů lze demonstrovat na faktu, že řada vládních či obchodních institucí je připravena vést dialog o trvale udržitelném rozvoji, avšak samotná udržitelnost již není mezi primárními zájmy.

Udržitelný rozvoj je cesta k udržitelnosti. K tomu, aby lidstvo dosáhlo udržitelnosti je třeba, aby ekonomické, environmentální a sociální faktory byly vyrovnané. Lze to ilustrovat za použití Vennova diagramu (Circular Ecology, 2017). Toto grafické znázornění je základem k pilířovému členění TUR, kterému bude věnována samostatná podkapitola.

Obrázek 1: Vennův diagram - udržitelnost

Zdroj: Zpracováno autorem

Jedním z možných pohledů na výslednou udržitelnost je skrze míru zachování přírodního kapitálu. V tomto případě lze mluvit o dvou možnostech. První se nazývá slabá „weak“ definice. Základní podmínkou je, že přírodní kapitál má stejnou váhu jako člověkem vytvořený kapitál. Lze tedy mluvit o vzájemné substituci. Současná generace lidí musí předat té budoucí stejné množství bohatství a je jedno, jaký bude poměr přírodního kapitálu a člověkem vytvořeného kapitálu. Druhá definice se nazývá silná „strong“. Ta klade důraz na to, aby současná generace lidí předala té budoucí přírodní kapitál v nezměněné podobě. Dále již nehledí na kvantitu a kvalitu člověkem vytvořeného kapitálu (Dvořáková Líšková & Cudlínová, 2015, p. 18).

2.4.3. Pilíře trvale udržitelného rozvoje

V podkapitole, zabývající se udržitelností, bylo nastíněno základní východisko pro pilířovou strukturu TUR.

TUR stojí na konceptu rovnováhy tří pilířů: environmentální, ekonomický a sociální, které se vzájemně posilují a jejich role jsou navzájem provázány (World Summit on Sustainable Development, & United Nations, 2002). Základem je harmonie mezi všemi třemi dimenzemi, ale také uvnitř každé z nich (Jeníček & Krepl, 2008, p. 149).

2.4.3.1. Environmentální pilíř

Environmentální pilíř obsahuje problematiku vztahu člověka s přírodou. Lidstvo je součástí zemské biosféry, kterou svými aktivitami zásadně ovlivňuje. Závislost lidstva na přírodních zdrojích stále sílí. Pokud má být nastolena udržitelnost, tak je nezbytné, aby globální únosná míra životního prostředí nebyla překročena. Na počátku 21. století konflikt mezi životním prostředím a ekonomickým růstem eskaloval. Není pravdou, že by dřívější velké civilizace byly nějak významně šetrné k životnímu prostředí. Postrádaly výraznější ekonomickou sílu a nebyly rozšířeny globálně. Devastace životního prostředí byla spíše lokálního charakteru. Dnes je tento problém rozšířen prakticky na celou planetu. Přírodní funkce, které podporují život na planetě, jsou stále více narušovány lidmi a je tak narušena udržitelnost života (Jeníček & Krepl, 2008, pp. 149-150).

Environmentální udržitelnost klade důraz jednak na stabilní zdrojovou základnu, která by měla probíhat v udržitelném tempu, ale také je zde zahrnuta i otázka zachování biodiverzity, přívětivého stavu atmosféry a dalších funkcí ekosystémů, které nejsou primárně brány jako hospodářské zdroje (Harris, 2003, p. 1).

Toho všeho nemůže být dosaženo bez toho, aby si lidé uvědomili důležitost udržitelnosti čerpání přírodních zdrojů, zachování biodiverzity a přírodních systémů nezbytných pro život. Vytvořit princip, který by chápal přírodní systémy jako multifunkční aktivum, které lidem poskytuje nezbytné funkce a služby, je snahou dnešních environmentálních ekonomů (Jeníček & Krepl, 2008, p. 150).

2.4.3.2. Ekonomický pilíř

Lidská populace, která se v minulém století rapidně rozrostla co do počtu, dosud považovala přírodní kapitál Země jako volné statky. Řadí se sem přírodní zdroje, které lze nalézt na zemském povrchu, jako například nerostné zdroje, voda a lesy. Dále je zde zastoupeno životní prostředí atmosférou, oceány, sluneční energií, živočichy a rostlinami a veškerými vztahy mezi nimi. Lidé tento přírodní kapitál, který se vytvářel několik miliard let, za posledních několik set let značně zredukovali co do kvality i kvantity svou ekonomickou činností. Úkolem budoucích generací je prosadit změny, aby v plánování

a politikách získaly environmentální funkce přírody důstojnější pozici (Jeníček & Krepl, 2008, p. 151).

Ekonomické a environmentální funkce přírody se stále více dostávají do střetu zájmů. Stálým problémem je, že makroekonomické agregáty obsahují pouze ceny využitých přírodních surovin a dále již nezohledňují degradaci životního prostředí, na jehož úkor byl ekonomický růst vydobyt. Tento základní fakt je klíčový pro snahu dostat do popředí makroekonomické ukazatele, které by počítaly s environmentálními funkcemi přírody (Jeníček & Krepl, 2008, pp. 151-152).

Ekonomická udržitelnost také znamená takovou produkci statků a služeb, aby bylo vždy k dispozici stabilní množství. Dále by se takový systém měl vyhnout výkyvům, které mají negativní dopad na zemědělskou a průmyslovou produkci (Harris, 2003, p. 1).

2.4.3.3. Sociální pilíř

Sociální udržitelnost znamená nutnost rovnosti v příležitostech. Jde například o rovnost v získávání zdravotních a vzdělávacích služeb, rovnost pohlaví nebo také možnost politické participace (Harris, 2003, p. 1). Dalšími cíli jsou: vymýcení chudoby, rozvoj ve zdravotnictví, kvalitnější vzdělávací systém, méně nemocí, zvýšení bezpečnosti a kvalitnější životní podmínky. Nedílnou součástí sociálního pilíře je také rozvoj sociálních institucí, který probíhá souběžně s budováním či posilováním demokratického státu (Jeníček & Krepl, 2008, pp. 153-154).

Klíčovým dokumentem je *Rozvojový program OSN*. Ten se zabývá udržitelným lidským rozvojem. Za nejpodstatnější dokument považuje lidské zdraví, vzdělání a materiální zabezpečení, jelikož pokud člověk není materiálně zabezpečen, tak vzniká chudoba. OSN vydává pravidelně statistické zprávy, které obsahují indikátory lidského rozvoje, včetně HDI (Human Development Index), v němž figurují faktory: lidské zdraví, vzdělanost a úroveň materiálního zabezpečení. V sociálním pilíři se používá i celá řada dalších ukazatelů. Pro monitorování rozvoje v oblasti lidského zdraví se používá například: kojenecká úmrtnost, novorozenecká úmrtnost a průměrná délka života. V oblasti vzdělání jsou to například ukazatele: míra gramotnosti a počet žáků. Životní úroveň, do které spadá materiální zabezpečení, lze měřit pomocí HDP na obyvatele v paritě kupní síly (Jeníček & Krepl, 2008, p. 153).

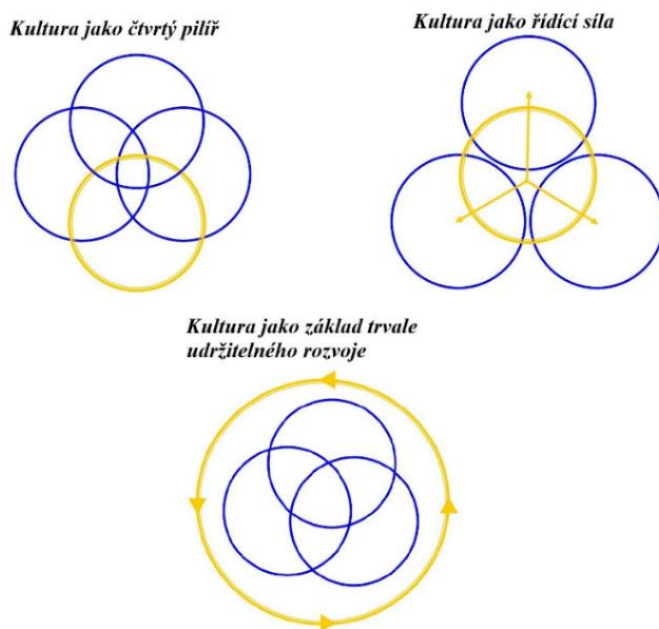
2.4.4. Role kultury

Po většinu času, kdy se vedly diskuse o TUR, byla kultura brána jako součást sociálního pilíře, nebo byl tento pilíř v některých zdrojích nazýván jako sociálně-kulturní. Později došlo k tomu, že vycházely najevo značné odlišnosti kulturních faktorů od sociálních. V současné době se pouze velmi málo odborníků pokusilo o úplnou separaci kulturních faktorů (Dessein et al., 2015, p. 24).

Dessein et al. (2015, p. 28) ve své publikaci definovali tři možné role kultury v kontextu TUR, které vznikly na základě vědeckých článků, které operovaly s pojmem kulturní udržitelnost.

První přístup staví kulturu do role čtvrtého pilíře TUR. Jde o přístup, který je již poměrně zavedený. Kulturní pilíř je autonomní, avšak stále propojen s ostatními pilíři. Druhý přístup pokládá kulturu za řídicí sílu, která stojí mezi environmentálním, ekonomickým a sociálním pilířem. Jejím úkolem je řídit a vyvažovat tlaky a potřeby, které plynou z jednotlivých pilířů. Třetí přístup vidí kulturu jako základ TUR. Kultura determinuje lidské činnosti a rozhodnutí a zastřešuje veškeré snahy o trvalou udržitelnost. S růstem vazeb mezi udržitelností a kulturou dochází k oslabení rozdílů mezi environmentální, ekonomickou a sociální dimenzí (Dessein et al., 2015, pp. 28-29).

Obrázek 2: Role kultury

Zdroj: Dessein et al., 2015, p. 29; zpracováno autorem

Upustíme na chvíli od rolí kultury a přejdeme k praktickému příkladu, který demonstuje význam kulturních faktorů v rámci TUR.

Tato myšlenka vychází z kritiky zprávy Brundtlandové Angilem Agarwalem. Jedním z pozitivních efektů kulturní rozmanitosti bylo, že odlišné světové kultury tradičně ovládaly způsoby, jak se vypořádat s problémy. Takto fungující kulturní diverzita byla téměř zničena před cca dvěma sty lety a na její místo nastoupila univerzální nadnárodní kultura (Court, 1992, p. 27).

Demonstrovat význam kulturních faktorů lze na příkladu, který je zasazen do Indie v 18. století. Zde bylo využíváno půdy a její obdělávání hlídáno staršími obyvateli vesnic, kteří jakožto místní autority prováděli správu polí, aby nedocházelo k neřízenému obhospodařování. Nedocházelo tak k nadměrnému využívání a degradaci půdy. Takto tradičně vedené řízení zemědělství bylo poté zničeno již zmíněnou nadnárodní kulturou. Vyplývá z toho potřeba znovuobjevení tradičních kultur a jejich následné respektování, jelikož to může být jednou z klíčových podmínek pro TUR (Court, 1992, p. 27).

2.5. Vybraná témata a principy environmentálního pilíře

Tato část si neklade za cíl plně obsáhnout tematiku environmentálního pilíře. Jde o autorem vybraná témata a principy, která slouží jako teoretický základ pro druhou část dotazníku v rámci kvantitativního výzkumu, která si klade za cíl zkoumat dopad témat a principů environmentálního pilíře TUR na odbornou veřejnost.

2.5.1. Odpovědnost každého z nás

Kohák (2011, pp. 110-111) popisuje dva základní směry, které slouží jako základ ekologického úsilí při hledání odpovědi na otázku, kdo nebo co stojí za ohrožením Země. První možností je se zaměřit na subjekt a pátrat po příčině v lidském jednání. Cílem je nalézt moment, kdy se člověk od přírody odcizil. Kdy člověk svým jednáním překročil pomyslnou hranici a příroda již dále neprosperovala? Na to tuto otázku se snaží odpovědět první směr, jehož typickým zástupcem je tzv. hlubinná ekologie. Druhá možnost je se zaměřit komplexně na systém přírody a lidství v objektivním smyslu. Je snad lidská sebestrukce skrze znečištění a drancování přírody součástí evoluce? Snahou je dopátrat se objektivní skutečnosti, která způsobila vývoj, který nejspíše skončí ekologickou krizí. Příkladem takového směru je hypotéza Gaia.

Podle Moldana (2003, p. 136) jsou pro lidi, kteří se přímo nepohybují v této problematice, tato témata vzdálená. Přístup jednotlivce se spíše odvíjí od jeho individuální

odpovědnosti. „Každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety. Tato hluboká odpovědnost je jednoznačným, ale málo uvědomovaným důsledkem lidské nadvlády“ (Moldan, 2003, p. 136).

Důležité je, aby si každý jedinec uvědomil význam jeho každodenních činů pro životní prostředí. Častým problémem v tomto ohledu bývá uvažování, kdy lidé začnou namísto svého vlastního dopadu na životní prostředí uvažovat o dopadu společnosti jako celku. Ne každý má takové schopnosti a moc, aby mohl rozhodovat nebo ovlivňovat chování společnosti jako celku. Z tohoto důvodu by měl v první řadě činit tak, jak je v jeho silách, jelikož jiné počínání je z celospolečenského pohledu neúčinné (Moldan, 2003, p. 63).

Avšak například sázení stromů jednotlivci či odstraňování individuálních odpadů často nestačí. Některé rozsáhlejší problémy požadují přístup na úplně jiné úrovni, které se neobejdou bez ekologických filosofí a výše zmíněných směrů ekologického bádání (Kohák, 2003, p. 112).

2.5.2. Vnitřní hodnota přírody

„...přírodověda vychází z určitého prvotního vnímání přírody, v tomto případě jako soustavy hmotných částic prostých účelu, hodnoty či smyslu, srozumitelné v časoprostorových a příčinných kategoriích“ (Kohák, 2003, p. 61).

Řadě lidí západního světa může připadat přírodovědecké pojetí přírody jako postačující, avšak stále jsou na světě společnosti, které ji nevnímají jako surovinu, ale jako něco, co je silně propojeno hodnotou a smyslem. Důležité je se zaměřit na to, jak lidé přírodu prožívají, a nikoliv pouze na to, jak ji vykládají (Kohák, 2003, pp. 61-62).

Kohák (2003, pp. 62-64) uvádí několik základních možností, jak lidé přírodu prožívají. První spočívá v roli lovců a sběračů, kteří na přírodu hledí s nekonečnou oddaností, jelikož právě ona jim poskytuje potravu a prostředky k přežití. Druhý je popisován z pohledu zemědělců a pastevců, jejichž závislost na přírodě již není tak absolutní. Pomalu se dostávají do rovnocenného postavení, kde obě strany sebe navzájem respektují a své skutky si oplácejí. Třetí možností je prožívání řemeslníků a trhovců. Hlavním rozdílem, který toto prožívání odlišuje od předchozího, je pokles pocitu závislosti a partnerství. Tato změna je vyvolána dělbu práce, která mezi člověkem a přírodou vytvořila pomyslnou zeď. Člověk však není od přírody úplně izolován. Stále ji uctívá a považuje ji za dar, jelikož lidem poskytuje například vodu a materiál k výrobě.

„Všechny tři mají jedno společné: příroda, soustava všeho života, má pro ně vlastní hodnotu, zcela nezávisle na lidských potřebách. Je posvátná, hodná úcty, cenná“ (Kohák, 2003, p. 64).

2.5.3. Použití preventivních opatření

Na konci minulého století byla v České republice všeobecná snaha o zlepšení stavu životního prostředí. Zpočátku putovaly prakticky veškeré finanční prostředky, vyčleněné pro tento úkol, do koncových opatření. Mezi tyto opatření patří například: řízené skládky, čističky vod a spalovny. Výsledky těchto opatření se neprodleně dostavily, avšak z dlouhodobého pohledu nejde o dobré řešení problémů. Jedním z důvodů může být jejich vyšší cena. Nutnost přejít na preventivní opatření je vždy nevyhnutelná. V praxi to znamená nezaměřovat se pouze na konec celého procesu ve smyslu zmírnění dopadů, ale regulovat pomocí moderních technologií celý proces. Díky tomu by se měla zredukovat potřeba množství vstupů ve formě surovin i energie. Dosud používané suroviny by měly být nahrazeny, pokud to je možné, za jiné šetrnější k životnímu prostředí (Moldan, 2003, p. 38).

Důležitá je Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES ze dne 21. dubna 2004 o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí. Jsou vybrané činnosti, jejichž provozovatelé musí učinit určitá preventivní opatření, pokud je zde vyhodnocena možnost ohrožení životního prostředí. Samozřejmě pokud již došlo ke škodám, tak na řadu přicházejí následná opatření. Výčet činností byl několikrát rozšířen. Patří sem například činnosti, u nichž v nějaké části procesu dochází k vypouštění látek do vody, dále pak transport nebezpečných látek, těžba ropy a zemního plynu na moři a nakládání s těžebními odpady (Evropský parlament, 2017).

2.5.4. Hypotéza Gaia

Podle řady představitelů nevládních organizací stojí za ekologickou krizí stávající koncept ekonomického růstu, který se vyznačuje linearitou expanze tržní ekonomiky (Shiva, 1989, podle Court, 1992, p. 125). Tento model nepočítal se vzájemnou propojeností všech procesů na planetě. Na tomto faktu je postavena hypotéza Gaia, kterou definoval James Lovelock (Court, 1992, p. 125). *„Podle něho by se všechny formy života od velryb po viry a od dubů po řasy měly považovat za jednu živou jednotku, která je schopná přizpůsobit atmosféru Země svým potřebám“* (Court, 1992, p. 125). Hypotéza je pojme-

nována podle dávné starořecké bohyně Země Gaie, která stojí za stvořením všech přírodních sil (Vladyková, 2013, p. 187). Lynn Margulisová, americká bioložka, tehdy hypotézu podpořila. Ve svých pracích vyvrací to, že by přeživaly pouze silnější organismy. Podle ní mají větší šanci na přežití ty organismy, které se naučily spolupracovat. Zemi spolu sdílí nespočet různých druhů organismů, jejichž potravní řetězec je tak přizpůsoben, že jedni konzumují to, co ostatním přebývá, a tak vzniká ucelený stabilní systém, který ovlivňuje složení atmosféry, a tedy i zemskou teplotu (Cílek, 1994, p. 236).

Přístup, který staví Zemi do role prostoru, který slouží lidem a obstarává pro ně přírodní zdroje, je pravým opakem hypotézy Gaia. Charakteristickým rysem tohoto přístupu je významnější postavení jednotlivce nad společenstvím. Dále zde chybí vnitřní sebekontrola, jelikož hlavním zájmem je maximální výroba a akumulace kapitálu. Celý systém je tak řízen z vnějšku skrze tržní soutěž (Court, 1992, p. 125).

Vize Země v hypotéze Gaia je téměř totožná s tzv. klimaxovým ekosystémem. Za původní ekosystém lze považovat tzv. průkopnický ekosystém. Produkce v tomto ekosystému je životně závislá na množství vstupů. Jde o vysoce produktivní ekosystém, který lze přirovnat k výrobně orientovaným společnostem. V ranné fázi je produkce velice vysoká. Pro udržení této míry je poté potřeba velkého množství vstupů. Přesuneme-li se do dlouhého časového horizontu, tak zjistíme, že při porovnání s množstvím vstupů, které jsou zapotřebí, aby se udržela stále vysoká míra produkce, je finální produkce nízká. Lze to ilustrovat na příkladu z historie. V Paňdžábu v Indii, když proběhl přechod zemědělství na intenzivní formu, tak během několika desítek let se snížila produkční schopnost půd. To má za důsledek, že dnes tato půda není schopna uživit současné obyvatel. Náklady na hnojiva, chemické vstupy a jiné prostředky potřebné k intenzivnímu zemědělství jsou ve finále tak vysoké, že způsobí pokles produkce (Falconer 1989, podle Court, 1992, p. 126).

Naproti tomu klimaxové ekosystémy, nepotřebují takové množství vstupů. Typickým příkladem mohou být deštné pralesy či korálové útesy. Ekosystém je odolný vůči vnějším ztrátám a tím je dlouhodobě udržitelný. Například deštné pralesy poskytují plodiny k potravě a produkují dřevo jako stavební materiál. Jsou zdrojem látek, které slouží v tradiční medicíně. Pro společenství lidí má také význam s ohledem na aktivity jako je rybolov, lov, tradiční zemědělství či malovýroba. V klimaxových ekosystémech pracují uzavřené cykly. Jsou charakteristické vnitřní dynamikou. Na příkladu deštného pralesa,

kde umírající strom se stane potravou pro další organismus, lze poukázat na značnou rychlost vnitřních procesů (Falconer, 1989, podle Court, 1992, pp. 126-127).

Pro hypotézu Gaia je nezbytné, aby proběhla změna v nahlížení na živou přírodu. Lovelock zdůrazňuje, že je potřeba vytvořit novou biosférickou etiku. Zdůrazňuje, že ať se to lidstvu líbí nebo ne, tak bez ohledu na jeho jednání je součástí přírodní autoregulace. Z toho vyplývá, že jakýkoliv vzdor není na místě (Vladyková, 2013, pp. 187-188).

2.5.5. Princip malých chyb a ekologický princip

Court (1992, p. 131) uvádí, že na základě debat mezi různými skupinami a sdruženími zabývajícími se ochranou životního prostředí vznikly vědecké publikace, které definovaly šest obecných principů TUR.

Princip malých chyb a ekologický princip jsou ty, které svým obsahem spadají do environmentálního pilíře s ohledem na zřejmý přesah do ostatních pilířů.

Princip malých chyb: „*Rozvoj musí dovolovat jen takové chyby, které neohroží integritu existujícího ekosystému a základny zdrojů*“ (Court, 1992, p. 132).

Ekologický princip: „*Rozvoj se musí přizpůsobovat přírodním podmínkám, musí obnovovat druhovou pestrost a musí vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů*“ (Court, 1992, p. 131).

Pro životní prostředí v globálním měřítku je jedno z největších rizik proces snižování biodiverzity. Tato redukce přírodních ekosystémů je převážně způsobena změnou struktury využívání půdy na Zemi. Snižuje se tak genetická zásoba ekosystémů a dochází k mizení druhů rostlin a živočichů (Jeníček & Krepl, 2008, pp. 103-104).

Změna struktury půdy je také výrazně zapříčiněna demografickým vývojem v některých zemích. Příkladem může být Brazílie, Pobřeží slonoviny, Indonésie nebo Filipíny, kde se velké počty rolníků stěhují do oblastí dosud pokrytými lesy za vidinou získání nové půdy pro zemědělství (Court, 1992, p. 48).

Problém klesajících zásob neobnovitelných zdrojů vyvrcholil ve druhé polovině 20. století. Naléhavost tohoto problému v dnešní době lehce poklesla v důsledku technologického pokroku, který výrobu zefektivnil. Na základě toho lze sledovat v dlouhodobém měřítku pokles rychlosti využívání těchto neobnovitelných zdrojů (Jeníček & Krepl, 2008, p. 112). Faktorem však stále zůstává, že používání neobnovitelných zdrojů energie

vede k takovému znečištění životního prostředí, které je pro planetu neúnosné (Court, 1992, p. 56).

I přes veškerý technologický pokrok je klíčovým a prakticky jediným možným řešením výrazně omezit získávání energie z fosilních zdrojů a postupný přechod k trvale udržitelným alternativním zdrojům (Court, 1992, p. 60).

2.6. Environmentální výuka

Pro přechod společnosti k trvalé udržitelnosti je nezbytné integrovat environmentální výuku do školství. Vysoké školy v tomto ohledu hrají klíčovou roli, jelikož jsou zdrojem budoucích odborníků ve svých oborech.

V České republice klíčovou roli sehrál Klub ekologické výchovy. Důležitou osobou, která stála u jeho zrodu v roce 1995, byla Danuše Kvasničková. Klub ekologické výchovy je součástí klubů UNESCO a nabízí individuální a kolektivní formu členství. Individuální forma je určena například pro pedagogy a kolektivní pro školy či jiné instituce v oboru. Primárním cílem klubu je rozvíjet environmentální výuku v kontextu trvalé udržitelnosti (Klub ekologické výchovy, n. d.).

Podle Kvasničkové (2001, p. 26) je východiskem fakt, že cesta k udržitelnosti je nejen společnou cestou společnosti jako celku, ale hlavně každého jednotlivého člověka, který by si měl osvojit základní znalosti nezbytné k aktivní realizaci udržitelnosti. Na to navazují hodnotové orientace, potřebné návyky, dovednosti a citový rozvoj osobnosti, ze kterých se poté utvoří životní styl v souladu s TUR. Jde o dlouhodobý proces, kdy celková změna může probíhat i v několika následujících generacích. U většiny výše zmíněných dílčích změn může klíčovou roli sehrát škola. „*Škola je jedinou institucí, která dlouhodobě, systematicky ovlivňuje celou nastupující generaci – a měla by proto představovat vzdělávací a výchovnou základnu pro šíření myšlenky udržitelného rozvoje*“ (Kvasničková, 2001, p. 26).

Environmentální výuka poskytuje základní informace o vztazích v rámci biosféry, roli člověka v biosféře, vývoji lidského společenství na Zemi, ekonomických možnostech, a hlavně o předpokladech TUR. V rámci školského systému se tyto poznatky učí v souvislostech, aby je bylo možné chápat jako celek. Aktivity ve vztahu k mimoškolní oblasti umožňují vytvářet potřebný životní styl s ohledem na návyky, konkrétní aktivity a odpovědnost k životnímu prostředí. Environmentální výuka působí specificky v odborném i všeobecném vzdělávání. Podílí se také na speciální přípravě odborníků v různých

oblastech spjatých s trvalou udržitelností. Důležité je také zdůraznit důležitost vlivu studentů na své okolí. Touto formou je ovlivňována podstatná část dospělé populace (Kvasničková, 2001, pp. 26-27).

Leskovcová, Matoušková Prylová & Palacká (2012, pp. 7-8) považují u environmentální výuky za důležité dbát na provázanost témat a vysvětlení těchto vazeb i u oblastí, které jsou si svým charakterem vzdálené. Dále vyzdvihují roli informací, s kterými je potřeba důkladně pracovat, aby bylo navraceno povědomí o životním prostředí lidem, kteří velice často s ním nejsou v přímém kontaktu.

Určitý požadavek na environmentální výuku byl součástí zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, kde byla nastíněna spolupráce Ministerstva životního prostředí s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, která spočívala ve vytvoření systému environmentální výuky (Kvasničková, 2001, p. 27).

Ministerstvo životního prostředí České republiky představilo svůj přístup v oblasti vzdělávání k udržitelnému rozvoji, který lze charakterizovat jako interdisciplinární. Jeho cílem je propojit environmentální, ekonomické, právní a sociální aspekty TUR. Týká se všech úrovní vzdělávání (Ministerstvo životního prostředí, n. d.).

V roce 2005 byla ve Vilniusu přijata *Strategie Evropské hospodářské komise OSN pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji*, která slouží jako výchozí dokument ke vzdělávání v oblasti TUR pro členské státy. Roku 2008 byl vládou České republiky přijat dokument *Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR 2008-2015*, který obsahuje základní strategie a vize pro tuto oblast vzdělávání. Příslušné akční plány poté slouží k realizaci těchto strategií. Ty má na starost Pracovní skupina ke vzdělávání pro udržitelný rozvoj při Radě vlády pro udržitelný rozvoj. Pracovní skupina je složena ze zástupců resortů, vysokých škol či jiných vzdělávacích institucí. Ministerstvo životního prostředí spolu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zastávají koordinační funkci. Cíle strategie jsou: rozvoj vzdělavatelů z celého vzdělávacího systému, široká nabídka vzdělávacích programů a rozvoj kompetencí příjemců vzdělávání (Ministerstvo životního prostředí, n. d.).

Výbor pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji poté v roce 2015 doporučil Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, aby v tehdy připravovaném *Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR na období 2015-2020* byla vzdělávání k udržitelnému rozvoji věnována samostatná část, jelikož právě tento dokument navazuje

na *Strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR 2008-2015* (Vláda České republiky, 2015).

2.7. Environmentální sociologie

V otázkách ekologických problémů zůstávala sociologie vždy pozadu za vědami jako ekonomie nebo psychologie. V 60. letech, kdy se ekologické problémy začaly reflektovat v rámci společnosti, nebyla sociologie schopna patřičně reagovat. Hlavními důvody jsou jednak primární zacílení na společnost, ale také ten, že sociologie postrádá propracovanou metodiku na výzkum vztahů, který je mezi člověkem a přírodou. První práce, které se zabývaly ekologickými problémy v souvislosti se společenskými jevy nebyly psány sociology, jelikož ti se stále soustředili na poválečná témata, ve kterých byly předmětem zájmu sociální struktury uvnitř společností (Vysušil, 2005, pp. 43-44).

Při definování předmětu environmentální sociologie se lze setkat s celou řadou různých definic předmětu. V 70. letech to byli sociologové Riley E. Dunlap a William R. Catton, kteří předmět definovali jako zkoumání materiálních a nemateriálních vztahů mezi společností a životním prostředím (Dunlap & Catton, 1979, podle Urban, 2014, pp. 84-85). Během 80. let, kdy se zájem o tuto disciplínu zvyšoval, se zdála stávající definice omezující a byla vytvořena nová, která se paradoxně vrací k úplně původní definici, kterou se snažili sociologové R. E. Dunlap a W. R. Catton nahradit. Uvádí, že předmětem environmentální sociologie je zkoumání otázek, které souvisí s životním prostředím (Buttel, 1987, podle Urban, 2014, p. 85). Tato novější definice předmětu výzkumu byla zase kritizována za to, že životní prostředí ani environmentální problémy nejsou entity, které se dají objektivně zjistit, ale vznikly jako umělý konstrukt. Výsledkem byla pak třetí definice, která předmět definuje jednoduše jako výsledný produkt environmentálních sociologů (Dunlap, 2002, podle Urban, 2014, pp. 85-86). Je důkazem toho, jak pestrý a široký je záběr environmentální sociologie (Urban, 2014, p. 86).

Právě výše zmínění sociologové R. E. Dunlap a W. R. Catton stáli za zakládajícími texty nově vznikající environmentální sociologie. Šlo o sérii článků, které definovaly cíl a výše zmíněný předmět. Cíl byl tehdy velmi ambiciózní, jelikož jejich přáním bylo, aby se environmentální sociologie stala novým paradigmatem, které zformuluje vztahy mezi společností a životním prostředím (Urban, 2014, p. 90).

Zvýšení zájmu o environmentální témata je zásluhou řady popularizačních publikací, jako např. *Mlčící jaro* od Rachel Carsonové. Růst moderního environmentálního

hnutí je často spojován se vznikem environmentální sociologie. V té době sociologové používali stávající dostupné sociologické metody a snažili se popsat postoje lidí k životnímu prostředí a k environmentálnímu hnutí, ale také charakterizovat členy tohoto hnutí (Urban, 2014, p. 89).

V současné době již jde o pevně zakotvený vědní obor, který vzhledem ke své rozmanitosti často obsahuje celou řadu i protichůdných konceptů. Existují dvě základní kategorie zastřešující koncepty – teoreticko-empirické a čistě teoretické. Do první kategorie se řadí například nové environmentální paradigma od sociologa R. E. Dunlapa a jeho kolegů, kulturní teorie kulturní antropoložky Mary Douglas a postmaterialistická teze sociologa Ronalda Ingleharta. Čistě teoretické koncepty jsou například koncept reflexivní modernity od Ulricha Becka a funkcionálně-strukturální teorie od Niklase Luhmanna (Vysušil, 2005, p. 44).

Tato vědní disciplína se rychle rozrůstá. Nejde sice o nejvýznamnější subdisciplínu sociologie, ale počet publikací rychle roste. Roku 1971 vznikl výbor pro výzkum v oblasti environmentální sociologie, který je zastřešen Mezinárodní sociologickou asociací. Americká sociologická asociace vytvořila v roce 1976 sekci vyčleněnou pro environmentální sociologii. Na konci minulého století se podobné sekce začaly zakládat v Japonsku a v Jižní Koreji a svou cestu si našli také do Skandinávských zemí a do některých zemí ve zbytku Evropy (Urban, 2014, p. 90).

2.7.1. Nové environmentální paradigma a paradigma lidské výlučnosti

Teoreticko-empirický koncept nové environmentální paradigma (NEP, New Environmental Paradigm) byl publikován koncem 70. let. Stál za ním americký sociolog R. E. Dunlap spolu s jeho kolegy. Jeho kolegové byli William R. Catton a Kent D. Van Liere (Grendstad, 1999).

Primárním cílem NEP je nahradit paradigma lidské výlučnosti (HEP, Human Exceptionalism Paradigm). Zárodek oné lidské výlučnosti autoři nalézají v dominantním západním světonázoru (Dominant Western Worldview), jehož počátky dle autorů sahají až k úplným základům západní civilizace, která vychází z křesťanských hodnot (Dunlap, 2002, podle Vysušil, 2005, p. 52). Tuto kauzalitu mezi západní civilizací a křesťanstvím mimo jiné prezentovala již tzv. Whiteova teze (Vysušil, 2005, p. 52).

Dle Řehákové (2001, p. 483) White svou myšlenku prezentoval roku 1967. Ten považuje za hlavní příčinu křesťansko-hebrejské mýty o stvoření světa. Tvrdí, že tyto mýty přímo nabádají lidstvo k panskému a dominantnímu postoji na světě. Události v knize *Genesis 1*, které vedly k odsvěcení přírody, podle Whitea vedou k tomu, že společnost založená na křesťanských základech bere přírodu pouze jako nástroj, který má sloužit lidstvu. Takový přístup k přírodě by měl vést k jejímu vykořisťování a k určité lhostejnosti ke stavu životního prostředí, avšak do jaké míry je to v knize *Genesis 1* takto myšleno, zůstává stále předmětem dohad odborníků. Za možnou alternativu bývá často považován přístup, který se nachází v knize *Genesis 2*. Ten dává lidstvu úlohu správců či pastýřů. Lidé sice přírodu využívají k zajištění svých potřeb, avšak mají k ní také úlohu správců, a tak mají také povinnost vůči přírodě se o ní starat.

Sedláček (2012, p. 70) dodává, že o této úloze lidí například vypovídá příběh o zahradě Eden. Správcovství nad přírodou je také úzce spjato s ekonomickým rozvojem, kterému by měla příroda sloužit. Tato myšlenka má zárodek v hebrejském chápání světa. Z tehdejší interpretace také vyplývají limity rozvoje, jelikož plýtvání zdroji na úkor dalších generací rozhodně není judaismem podporováno.

V rámci HEP lidstvo věří v ekonomický růst a prosperitu. Toho chce dosáhnout za pomoci vědy a nové technologie. V neprospěch paradigmatu HEP mluví údaje ohledně klesajícího počtu nerostného bohatství, růstu znečištění a celkové degradaci životního prostředí (Grendstad, 1999). Právě existence těchto problémů vedlo k postupnému zpochybňování stávajícího paradigmatu a vyústilo to až ke snaze paradigma HEP nahradit. Základem postupné přeměny paradigmat je změna chápání pozice člověka v rámci přírody. Lidstvo k tomu vedla hlavně hrozba environmentálních katastrof, která musela zákonitě vyústit v to, že člověk musel začít chápat sebe sama jako součást přírody (Vysušil, 2005, p. 53).

Sociologie zpočátku na tuto změnu chápání nereagovala. Překážku tvořilo soudobé nahlížení na společnost jako na systém sociálních vztahů, který je striktně od životního prostředí oddělen. Právě od pravidla, že sociální fakta musí být vysvětlovány sociálními fakty, jak vysvětluje Durkheimovo tzv. antiredukcionistické tabu, bylo nutné se distancovat, aby bylo možné definovat NEP, který stojí na tom, že sociologie je schopna plně popsat vztah životního prostředí a společnosti (Vysušil, 2005, p. 53).

Změna postojů od HEP k NEP je založena na změně hodnotového vnímání. Základní empirický nástroj byl vytvořen roku 1978 výše zmíněnými autory. Má za úkol popsat změnu hodnot ve vztahu člověk – příroda (Vysušil, 2005, p. 53). Jsou v něm obsaženy motivy, které vedou člověka směrem k environmentalismu – limity růstu, zámítnutí antropocentrismu a rovnováha v přírodě (Urban, 2014, p. 105).

Původní sada otázek:

1. *Rovnováha v přírodě je velice delikátní a snadno může být rozvrácena.*
2. *Když lidé zasahují do přírody, vždy produkuje katastrofální důsledky.*
3. *Lidé musejí žít v souladu s přírodou, pokud chtějí přežít.*
4. *Každý člověk poškozuje životní prostředí.*
5. *Bližíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.*
6. *Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.*
7. *Existují meze růstu, které naše průmyslová společnost nemůže překročit.*
8. *Pro existenci zdravé ekonomiky budeme muset vyvinout ekonomiku, v níž je průmyslový růst kontrolován (tzv. stabilní ekonomika)*
9. *Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.*
10. *Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám.*
11. *Rostliny a živočichové žijí primárně pro to, aby byli užíváni lidmi.*
12. *Lidé se nemusejí přizpůsobovat přírodě, protože ji mohou předělat k obrazu svému.*

(Soukup, 2001, podle Vysušil, 2005, p. 53)

Odpovědi jsou tvořeny skrze tzv. Likertovu škálu, kdy je možno vedle samotného postoje zjistit i míru souhlasu. Odpovědi jsou: ano souhlasím, spíše souhlasím, nevím, spíše nesouhlasím, ne souhlasím. Souhlas s otázkami jedna až osm značí příklon k novému paradigmatu NEP, naopak souhlas s otázkami devět až dvanáct znamená příklon k starému paradigmatu HEP.

Tato základní verze otázek se stává často předmětem různých modifikací. Původní sada otázek je jednodimenzionální a počítá systém hodnot značně zjednodušuje. V současné době při praktickém užití empirického nástroje dochází často k členění hodnotového prostoru na několik dimenzí. Příkladem může být rozdělení dle již výše zmíněných

motivů, které vedou k environmentalismu (Vysušil, 2005, p. 55). Již v 80. letech byla sestavena zkrácená verze, která čítala pouze šest otázek. Přidány byly také nové motivy, které rozšířily počet měřitelných dimenzí o hrozbu ekologické krize a fakt, že společnost stojí uvnitř životního prostředí (Urban, 2014, p. 105).

3. Cíl a metodika

3.1. Cíl práce

Cílem této diplomové práce je zjistit, zda diskurs trvale udržitelného rozvoje (TUR), vedený od roku 1987, má nějaký dopad na odbornou veřejnost ve smyslu znalostí témat a principů TUR, případně dopad na hodnotovou orientaci.

3.2. Kvantitativní výzkum

Pro kvantitativní výzkum je klíčová deduktivní metoda. Deduktivní metoda je specifická tím, že na počátku stojí teorie. Teoretické poznatky jsou poté převedeny do hypotéz, které definují spojení mezi sledovanými proměnnými. Následný sběr dat ověří tuto závislost a hypotézy se buď přijmou nebo zamítnou (Disman, 2002, p. 76).

3.3. Cílová skupina

Pro účely této diplomové práce byla vymezena odborná veřejnost jako skupina vysokoškolských studentů z ekonomických oborů. Studenti jsou vybíráni ze třetích ročníků bakalářského studia a ze studia navazujícího. Vysoké školy v tomto ohledu hrají klíčovou roli, jelikož jsou zdrojem budoucích odborníků ve svých oborech. Konkrétněji je tato problematika popsána v kapitole 2.6.

Vzhledem k rozsahu výzkumu nelze mluvit o úplné reprezentativitě na všechny studenty ekonomických oborů. V této práci lze mluvit o reprezentativitě vůči výběrovému souboru. Je to dáno hlavně charakterem práce, avšak určitým způsobem napomůže reprezentativitě fakt, že budou vybráni respondenti z více univerzit.

3.4. Výzkumný nástroj

Zvolenou metodou pro kvantitativní výzkum je dotazník. Forma dotazníku je elektronická. Pro elektronické zprostředkování byla použita služba Google Formuláře. Po identifikačních otázkách následují výzkumné otázky, na základě kterých lze rozdělit dotazník na několik částí. Dotazník lze nalézt v příloze.

V první části si výzkumné otázky kladou za cíl vytvořit základní obraz toho, do jaké míry je environmentální výuka implementována skrze to, jak to vnímá student.

Druhá část je soubor výzkumných otázek, které se zabývají tématy a principy environmentálního pilíře TUR. V rámci této části je jedna výzkumná otázka, která přesahuje do „nového“ kulturního pilíře. Bylo tak učiněno z toho důvodu, že jde o poměrně nový koncept a takto zjednodušeně pojatá otázka zjistí, zdali jsou si respondenti vědomi

vazby mezi kulturou a životním prostředím v rámci TUR. Odpovědi na otázky jsou utvořeny pomocí Likertovy škály, jelikož umožňuje zjistit míru souhlasu či nesouhlasu, a navíc dává respondentovi možnost pasivity.

Třetí částí je empirický nástroj environmentální sociologie, který měří změnu hodnotové orientace od HEP k NEP (viz kapitola 2.7.1.). Právě hodnotová orientace směrem k NEP značí ochotu použít principy TUR. Zkoumání ochoty použít principy touto cestou je hlavně z důvodu, aby se zamezilo kladení subjektivních otázek. Pro tento výzkum bylo použito 14 z 15 otázek z revidovaného škály NEP (Dunlap, Van Liere, Mertig & Jones, 2000, podle Erdogan, 2009). Otázky byly autorem práce volně přeloženy do českého jazyka.

V závěru jsou položeny ještě dvě výzkumné otázky. Otázka, kde respondenti na škále 1-10 vyjadřují svůj postoj k důležitosti studia TUR se obsahově řadí spíše k první části dotazníků, avšak hodí se ji pokládat až ke konci. Poslední výzkumná otázka je specifická tím, že je jako jediná otevřená. Odpovědi, asociace respondentů k termínu TUR, zde budou spontánního charakteru.

3.5. Hypotézy

Hypotéza 1: „Diskurs TUR má dopad na odbornou veřejnost ve smyslu znalosti témat a principů environmentálního pilíře TUR“.

Hypotéza 2: „Diskurs TUR má dopad na hodnotovou orientaci odborné veřejnosti směrem k NEP“.

Hypotéza 3: „Znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR je výrazně ovlivněna studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.“

Hypotéza 4: „Hodnotová orientace směrem k NEP je výrazně ovlivněna studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.“

Hypotéza 5: „Znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR není výrazně ovlivněna pohlavím příslušníků odborné veřejnosti.“

Hypotéza 6: „Hodnotová orientace není výrazně ovlivněna pohlavím příslušníků odborné veřejnosti.“

Již ze struktury hypotéz je patrné, že hlavní roli zde hraje členění, navazující na cíl práce, který již sám o sobě se skládá ze dvou částí. Hypotézy lze rozdělit na dvojice,

kdy vždy jedna hypotéza odkazuje na znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR a druhá hypotéza se váže k hodnotové orientaci odborné veřejnosti. Obdobné dělení je také součástí nástroje výzkumu, dotazníku, který je konstruován pomocí stejného principu.

4. Analýza dat

4.1. Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření probíhalo od září do prosince r. 2017. Dotazník byl v elektronické formě. Tato forma byla zvolena vzhledem k faktu, že cílovou skupinou jsou studenti vysokých škol. V rámci distribuce byly použity různé metody. Způsob distribuce se odvíjel od dostupných možností autora, jak elektronický dotazník rozšířit. Prvním způsobem bylo přímé kontaktování potenciálních respondentů. Druhý způsob spočíval v umístění dotazníku do studentských skupin pro vybrané ekonomické fakulty či vysoké školy na sociálních sítích. Povedlo se získat 130 vyplněných dotazníků. 10 jich bylo vyřazeno například z důvodu nesprávného vyplnění identifikačních otázek. Finální počet použitelných vyplněných dotazníků je 120. Návratnost dotazníků byla přibližně 20 %. U prvního způsobu distribuce byla návratnost téměř stoprocentní, avšak výrazně byla snížena ochotou respondentů odpovídat na dotazník ve studentských skupinách.

4.2. Zkoumaný vzorek

Respondenti byli vybíráni ze čtyř vysokých škol, u některých byla vybrána konkrétní fakulta, aby byla splněna podmínka, že jde o studenty ekonomických oborů na vysokých školách. Byly zvoleny tyto vysoké školy a ve třech případech i příslušné fakulty: Ekonomická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií a Provozně ekonomická fakulta Mendelovy univerzity v Brně, Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze. U Vysoké školy ekonomické v Praze byli akceptovatelní respondenti ze všech fakult.

Ve zkoumaném vzorku je zastoupeno výrazně více žen, kterých je 76 %. Mužů je pouze 24 %.

Tabulka 1: Zastoupení mužů a žen

	Četnost	Četnost v %
Muži	29	24 %
Ženy	91	76 %

Zdroj: Zpracováno autorem

Důležitou charakteristikou zkoumaného vzorku pro výzkum byl vztah respondentů k environmentálně výuce. Níže uvedená tabulka 2 zobrazuje detailní rozdělení jednotlivých respondentů dle identifikační otázky, která si kladla za cíl rozdělit respondenty až na jednotlivé obory, avšak ne ve všech případech byl obor respondentem upřesněn.

V tabulce je též obsažen sloupec s počty respondentů z jednotlivých oborů, kteří uvedli, že během svého studia na vysoké školy studovali předmět, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.

Tabulka 2: Rozdělení respondentů podle VŠ, oboru a studia předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů

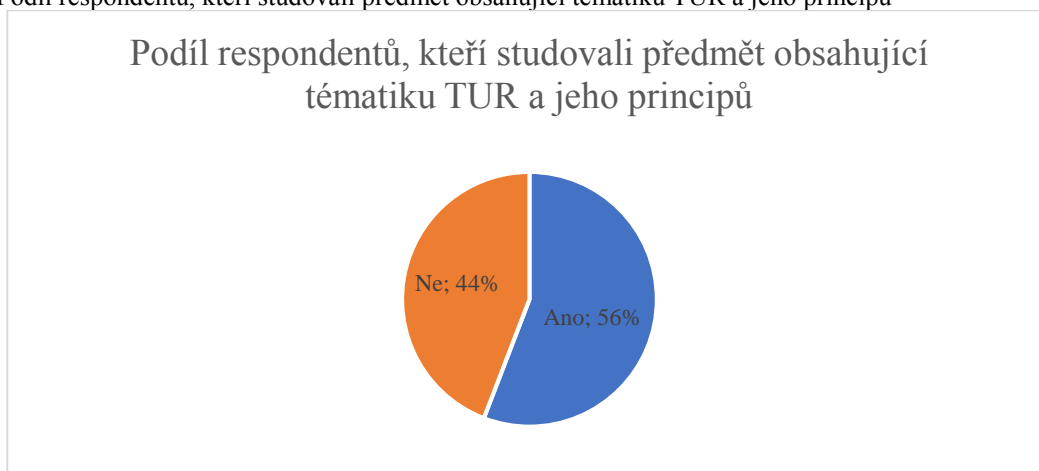
Vysoká škola	Studovaný obor a počet respondentů	Předmět „TUR“	
Ekonomická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích	Strukturální politika EU pro veřejnou správu / Strukturální politika EU a rozvoj venkova	15 14	
	Obchodní podnikání	9 8	
	Řízení a ekonomika podniku	8 2	
	Účetnictví a finanční řízení podniku	5 0	
	Ekonomická informatika	2 0	
	Regional and European Projekt Management	1 1	
	Bez bližší specifikace	11 6	
Vysoká škola ekonomická v Praze	Bez bližší specifikace	1 1	
	Fakulta managementu	Management	20 10
	Fakulta podnikohospodářská	Arts management	2 1
		Bez bližší specifikace	3 3
	Národohospodářská fakulta	Regionalistika a veřejná správa	3 3
		Veřejná správa a regionální rozvoj	1 1
		Bez bližší specifikace	5 3
	Fakulta mezinárodních vztahů	Mezinárodní obchod	1 1
Bez bližší specifikace		2 2	
Mendelova univerzita v Brně	Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií	Socioekonomický a environmentální rozvoj regionů	1 1
	Provozně ekonomická fakulta	Automatizace řízení a informatika	1 0
		Finance	1 0
		Bez bližší specifikace	3 1
Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze	Provoz a ekonomika	5 3	
	Informatika	3 0	
	Ekonomika a management	1 1	
	Hospodářská a kulturní studia	1 0	
	Projektové řízení	1 1	
	Podnikání a administrativa	9 2	
	Systemové inženýrství	1 0	
	Veřejná správa a regionální rozvoj	1 0	
Bez bližší specifikace	3 2		

Zdroj: Zpracováno autorem

Z tabulky 2 a z níže uvedeného grafu 1 je patrné, že ve zkoumaném vzorku jsou přibližně stejně početní respondenti, kteří takovýto předmět během studia na vysoké škole

studovali. Respondentů, kteří v otázce odpověděli kladně je 56 % a studentů, kteří odpověděli negativně je 44 %.

Graf 1: Podíl respondentů, kteří studovali předmět obsahující tematiku TUR a jeho principů

Zdroj: Zpracováno autorem

Podíváme-li se na rozložení respondentů podle toho, zdali absolvovali předmět, který obsahoval tematiku TUR a jeho principů, ve vztahu k pohlaví respondentů, tak lze zjistit, že procentuální zastoupení mužů, kteří tento předmět absolvovali, je přibližně stejné jako procentuální zastoupení žen, které tento předmět také absolvovaly.

Tabulka 3: Podíl mužů a žen, kteří studovali předmět obsahující tematiku TUR a jeho principů

Podíl mužů a žen, kteří studovali předmět obsahující tematiku TUR a jeho principů	Ano	Ne
Muži	55 %	45 %
Ženy	56 %	44 %

Zdroj: Zpracováno autorem

Jak již bylo nastíněno v teoretické části práce, tak se lze setkat hned s několika termíny, které se ve zkoumané problematice používají. Pro upřesnění poznatků ohledně environmentální výuky byla kladena výzkumná otázka, která se ptala, jestli se respondenti během studia setkali s termíny: *trvale udržitelný rozvoj*, *udržitelný rozvoj* a *udržitelnost*. Tabulka 4 zobrazuje četnosti odpovědi „ano“ a odpovědi „ne“ v případě každého termínu. Nejvyšší četnost odpovědi „ano“ byla zaznamenána u termínu *trvale udržitelný rozvoj*, poté u termínu *udržitelný rozvoj*. Nejmenší četnost byla u termínu *udržitelnost*.

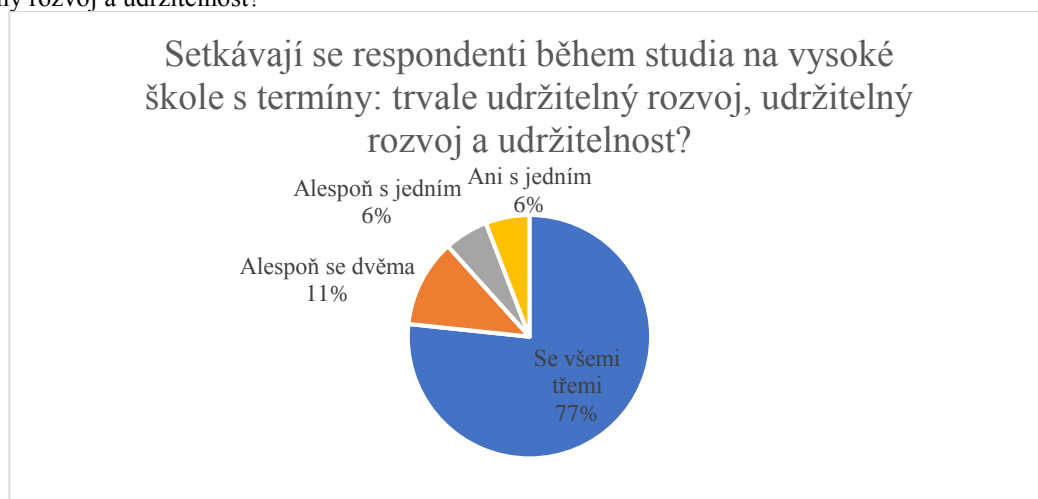
Tabulka 4: Setkávají se respondenti během studia na vysoké škole s termíny: trvale udržitelný rozvoj, udržitelný rozvoj a udržitelnost?

Termín	Četnost „Ano“	Četnost v %	Četnost „Ne“	Četnost v %
Trvale udržitelný rozvoj	109	91 %	11	9 %
Udržitelný rozvoj	103	86 %	17	14 %
Udržitelnost	99	83 %	21	17 %

Zdroj: Zpracováno autorem

Výše uvedená tabulka 4 ale neukazuje, jaká část respondentů se setkala se všemi třemi termíny, alespoň se dvěma, alespoň s jedním, případně ani s jedním z termínů. Tento vztah k termínům je zobrazen v grafu 2. Celkem 77 % respondentů se setkala se všemi třemi termíny. S alespoň dvěma se setkala 11 %, s alespoň jedním 6 %, a s ani jedním zbylých 6 % respondentů.

Graf 2: Setkávají se respondenti během studia na vysoké škole s termíny: trvale udržitelný rozvoj, udržitelný rozvoj a udržitelnost?

Zdroj: Zpracováno autorem

Opouští se v diskursu od trvalosti směrem k udržitelnosti? Výsledky ukázaly, že nikoliv. Nejčastěji se respondenti setkávají s prvním původním termínem *trvale udržitelný rozvoj*, ačkoliv lze vyzorovat v publikacích a jiných dokumentech pravý opak, kdy termín *trvale udržitelný rozvoj* je postupně nahrazován zkráceným ekvivalentem *udržitelný rozvoj*. Termín *udržitelnost* je dle četnosti výskytu během studia na třetím místě. Rozdíly mezi jednotlivými termíny nejsou významné.

Vzhledem k faktu, že se většina respondentů setkala s výše uvedenými termíny, lze brát celý soubor respondentů, kteří vyplnili správně dotazník, a jejichž dotazníky nebyly vyselektovány, jako celek pro testování hlavních výzkumných hypotéz.

Pro dokreslení vztahu respondentů k environmentální výuce byla použita ještě jedna dodatečná výzkumná otázka, která zjistila postoj respondentů k významnosti studia TUR pro budoucí vývoj na škále 1-10, kde 10 = nejvíce důležité. 99 respondentů ze 120 ohodnotilo významnost studia TUR mezi hodnotami 10 až 7. Nejpočetnější hodnota byla hodnota 8. Toto zjištění značí, že mezi respondenty v rámci zkoumaného vzorku je studium TUR pro budoucí vývoj považováno za významné.

Graf 3: Postoj respondentů k významnosti studia TUR pro budoucí vývoj, kde 10 = nejvíce důležité

Zdroj: Zpracováno autorem

U této výzkumné otázky se nabízí pomocí korelací ověřit, zdali existuje závislost mezi přiřazenými hodnotami ke studiu TUR a faktem, zdali respondent v rámci studia absolvoval předmět, který obsahoval tematiku TUR a jeho principů, nebo popřípadě pohlavím respondenta.

Tabulka 5: Korelace: Významnost studia TUR – Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů

Korelace: Významnost studia TUR – Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů		
r (Pearsonův korelační koeficient)	p-value	N
0,047	0,607	120

Zdroj: Zpracováno autorem

Tabulka 6: Korelace: Významnost studia TUR – Pohlaví respondentů

Korelace: Významnost studia TUR – Pohlaví respondentů		
r (Pearsonův korelační koeficient)	p-value	N
0,067	0,469	120

Zdroj: Zpracováno autorem

Na základě korelací je patrné, že na hladině 5 % ($\alpha = 0,05$) neexistuje závislost mezi zvolenými proměnnými, jelikož $p\text{-value} > \alpha$. Pro korelační analýzu byl použit software Microsoft Excel v kombinaci s IBM SPSS Statistics 19.

4.3. Dopad diskursu TUR ve smyslu znalosti témat a principů environmentálního pilíře TUR

Tato část výzkumu se váže k **hypotéze 1** („Diskurs TUR má dopad na odbornou veřejnost ve smyslu znalosti témat a principů environmentálního pilíře TUR.“).

Pro všechny otázky v dotazníku byla použita Likertova škála. Respondenti měli na výběr tyto možnosti:

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

Souhlasíte s tvrzením: „Každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety?“

Subhypotéza pro tuto výzkumnou otázku zní: „Diskurs TUR má na odbornou veřejnost dopad ve smyslu uvědomění si individuální odpovědnosti za osud planety.“ Tato individuální odpovědnost se poté promítne do každodenních činů jedince pro životní prostředí. Teoretickým podkladem pro tuto výzkumnou otázku je podkapitola 2.5.1. Odborná veřejnost, na níž má diskurs dopad, by měla s tvrzením souhlasit.

Subhypotézu lze přijmout. Četnosti odpovědí „ano“ a „spíše ano“ jsou 45 % a 48 %. Jsou vyšší než četnosti odpovědí „ne“ a „spíše ne“, které dosahují 2 % a 4 %.

Graf 4: Souhlasíte s tvrzením: „Každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety?“

Zdroj: Zpracováno autorem

Lidstvo je součástí jedné živé jednotky spolu se všemi ostatními formami života od velryb po viry a od dubů po řasy, která je schopna přizpůsobit atmosféru. Je Vám blízká tato myšlenka?

Subhypotéza pro tuto výzkumnou otázku zní: „Odborné veřejnosti, na kterou má diskurs TUR dopad, je blízká myšlenka hypotézy Gaia.“

Hypotéza Gaia od Jamese Lovelocka je zástupkyní teorií, které jsou často kritizovány ze strany vědců pro svůj až příliš filosofický charakter. V diskursu TUR vedle sebe existují jednak čistě vědecké teorie vedle těchto mírně filosofických. Teoretickým podkladem pro tuto výzkumnou otázku je podkapitola 2.5.4.

Subhypotézu lze přijmout. Četnost odpovědí „ano“ a „spíše ano“ jsou 25 % a 42 %. Jsou vyšší než četnosti odpovědí „ne“ a „spíše ne“, které dosahují 3 % a 14 %. V tomto případě je nutné zdůraznit nižší míru souhlasu, jelikož nejčetnější je odpověď „spíše ano“.

Graf 5: Lidstvo je součástí jedné živé jednotky spolu se všemi ostatními formami života od velryb po viry a od dubů po řasy, která je schopna přizpůsobit atmosféru. Je Vám blízká tato myšlenka?

Zdroj: Zpracováno autorem

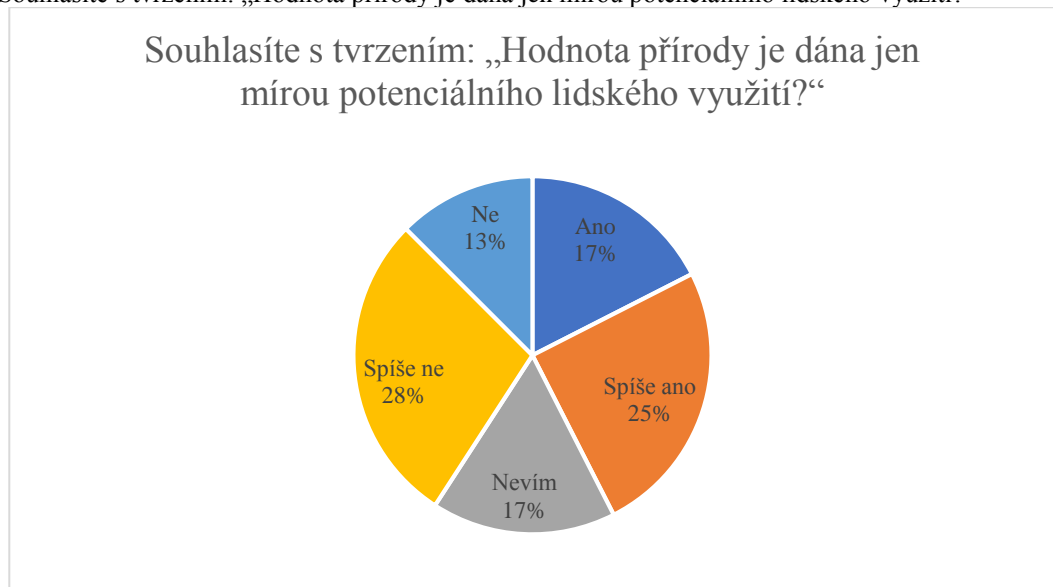
Souhlasíte s tvrzením: „Hodnota přírody je dána jen mírou potenciálního lidského využití?“

Subhypotéza pro tuto výzkumnou otázku zní: „Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, si plně uvědomuje vnitřní hodnotu přírody.“

Teoretickým podkladem pro tuto výzkumnou otázku je podkapitola 2.5.2. Ta ve stručnosti popisuje fakt, že příroda disponuje ještě vnitřní hodnotou, která je zcela nezávislá na jakémkoliv lidském využití. Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, by měla s tímto tvrzením nesouhlasit.

Subhypotéza byla zamítnuta. Četnosti odpovědní „*ne*“ a „*spíše ne*“ jsou 13 % a 28 %. Nejsou vyšší než četnosti odpovědí „*ano*“ a „*spíše ano*“, které dosahují 17 % a 25 %.

Graf 6: Souhlasíte s tvrzením: „Hodnota přírody je dána jen mírou potenciálního lidského využití?“

Zdroj: Zpracováno autorem

Myslíte si, že koncová opatření, např. čističky vod nebo řízené skládky, jsou dostatečné pro zlepšení životního prostředí?

Subhypotéza pro tuto výzkumnou otázku zní: „Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, si plně uvědomuje nedostatečnost koncových opatření.“

Teoretickým podkladem pro tuto výzkumnou otázku je podkapitola 2.5.3. V té byly popsány hlavní důvody, proč je nutné postupně přejít od koncových opatření k preventivním. Vedle vysoké ceny koncových opatření stojí za zmínku hlavně samotná nezbytnost větší cykličnosti výrobních procesů, která souvisí s kladením důrazu na preventivní opatření proti znečištění.

Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, by měla s tímto tvrzením nesouhlasit.

Subhypotézu lze přijmout. Četnosti odpovědí „ne“ a „spíše ne“ jsou 22 % a 54 %. Jsou vyšší než četnosti odpovědí „ano“ a „spíše ano“, které dosahují 2 % a 18 %.

Graf 7: Myslíte si, že koncová opatření, např. čističky vod nebo řízené skládky, jsou dostatečné pro zlepšení životního prostředí?

Zdroj: Zpracováno autorem

Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj se vždy musí přizpůsobovat přírodním podmínkám?“

Subhypotéza pro tuto výzkumnou otázku zní: „Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, chápe nutnost přizpůsobení se rozvoje přírodním podmínkám.“

Teoretickým podkladem pro tuto výzkumnou otázku je podkapitola 2.5.5. Výše uvedená subhypotéza vychází z tzv. ekologického principu, který se objevil v řadě publikací, které vznikly jako výstup debat mezi různými skupinami a sdruženími zabývajícími se ochranou životního prostředí.

Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, by měla s tímto tvrzením souhlasit.

Subhypotézu lze přijmout. Četnosti odpovědí „*ano*“ a „*spíše ano*“ jsou 35 % a 45 %. Jsou vyšší než četnosti odpovědí „*ne*“ a „*spíše ne*“, které dosahují 2 % a 8 %.

Graf 8: Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj se vždy musí přizpůsobovat přírodním podmínkám?“

Zdroj: Zpracováno autorem

Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj musí dovolovat jen takové chyby, které neohroží integritu existujícího ekosystému?“

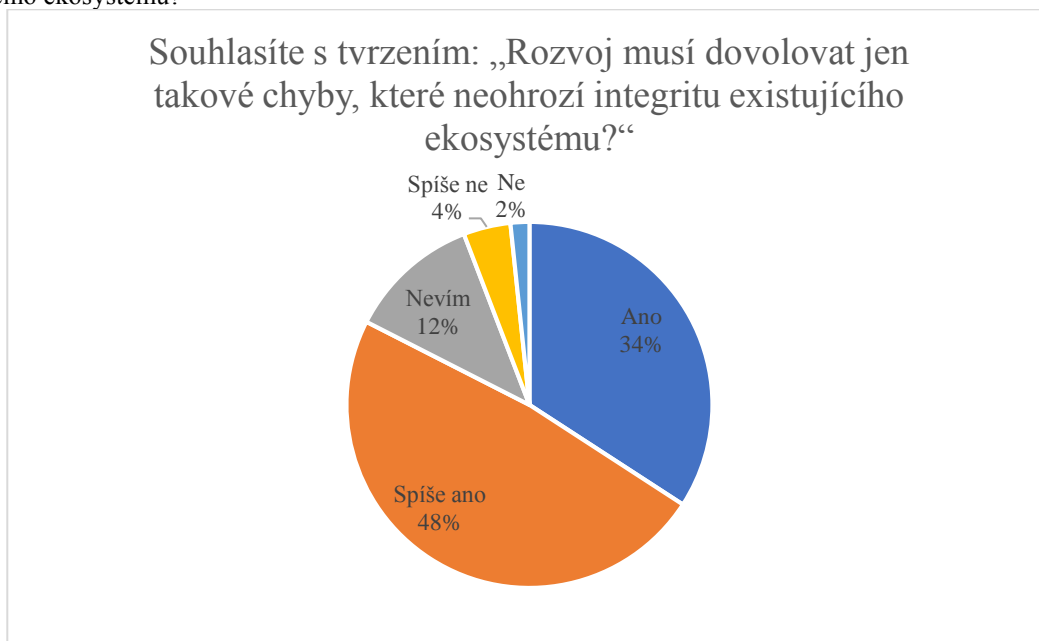
Subhypotéza pro tuto výzkumnou otázku zní: „Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, chápe nutnost umožnění v rámci rozvoje jen takových chyb, které neohroží integritu existujícího ekosystému.“

Teoretickým podkladem pro tuto výzkumnou otázku je podkapitola 2.5.5. Výše uvedená subhypotéza vychází z tzv. principu malých chyb, který se objevil stejně jako předchozí ekologický princip v řadě publikací, které vznikly jako výstup debat mezi různými skupinami a sdruženími zabývajícími se ochranou životního prostředí.

Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, by měla s tímto tvrzením souhlasit.

Subhypotézu lze přijmout. Četnosti odpovědí „ano“ a „spíše ano“ jsou 34 % a 48 %. Jsou vyšší než četnosti odpovědí „ne“ a „spíše ne“, které dosahují 2 % a 4 %.

Graf 9: Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj musí dovolovat jen takové chyby, které neohroží integritu existujícího ekosystému?“

Zdroj: Zpracováno autorem

Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů?“

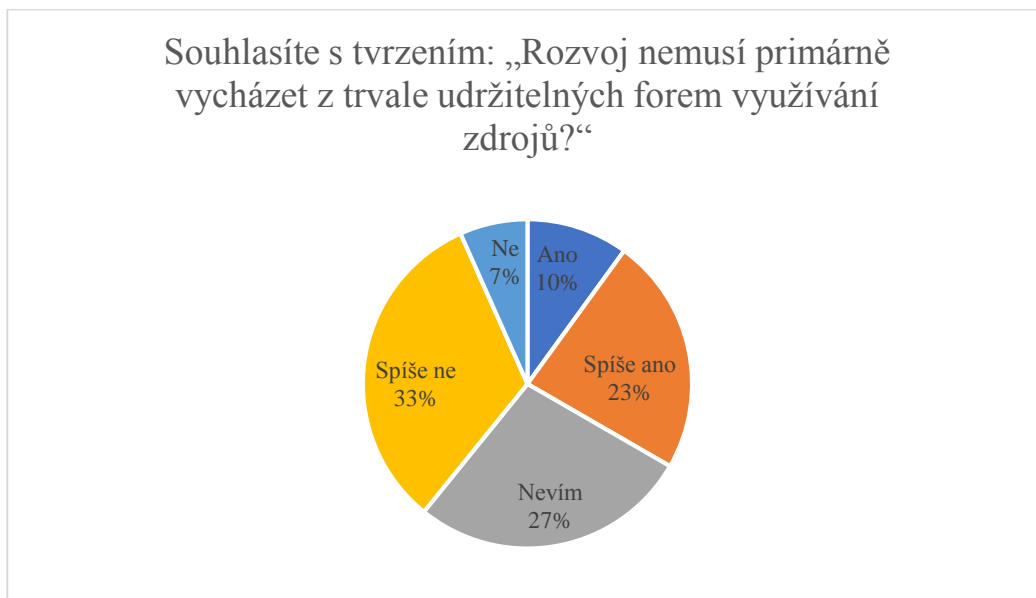
Subhypotéza pro tuto výzkumnou otázku zní: „Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, chápe nutnost rozvoje vycházet primárně z trvale udržitelných forem využívání zdrojů.“

Teoretickým podkladem pro tuto výzkumnou otázku je podkapitola 2.5.5. Jde o stejný ekologický princip jako v předchozím případě.

Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, by měla s tímto tvrzením nesouhlasit.

Subhypotézu lze přijmout. Četnosti odpovědí „ne“ a „spíše ne“ jsou 7 % a 33 %. Jsou vyšší než četnosti odpovědí „ano“ a „spíše ano“, které dosahují 10 % a 23 %. Samotné přijetí hypotézy je však na samotné hraně přijatelnosti. Důvodem k tomu je také menší míra nesouhlasu s tvrzením, která je v tomto případě znatelná.

Graf 10: Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů?“

Zdroj: Zpracováno autorem

Myslíte si, že respektování kulturní rozmanitosti je podmínkou pro zdravé životní prostředí?

Subhypotéza pro tuto výzkumnou otázku zní: „Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, chápe nutnost respektování kulturní rozmanitosti jako podmínku pro zdravé životní prostředí.“

Tato výzkumná otázka obsahově přesahuje do kulturního pilíře TUR. Teoretickým podkladem je podkapitola 2.4.4. Kultura v rámci interakce s TUR hraje hned několik významných rolí. Tato otázka je však položena tak, aby ve zjednodušené formě zjistila, zdali jsou si respondenti vědomi této provázanosti mezi kulturou a trvalou udržitelností skrze respektování kulturní rozmanitosti, jež je základní podmínkou pro zdravé životní prostředí.

Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, by měla s tímto tvrzením souhlasit.

Subhypotézu lze přijmout. Četnosti odpovědí „ano“ a „spíše ano“ jsou 28 % a 45 %. Jsou vyšší než četnosti odpovědí „ne“ a „spíše ne“, které dosahují 5 % a 9 %.

Graf 11: Myslíte si, že respektování kulturní rozmanitosti je podmínkou pro zdravé životní prostředí?

Zdroj: Zpracováno autorem

Shrnutí

Z celkem osmi subhypotéz přiřazených k výzkumným otázkám této části dotazníku jich bylo sedm přijato. Je nutné zdůraznit, že v případě jedné výzkumné otázky (Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů?“) byla znatelně nižší míra souhlasu s tvrzením. Zamítnuta byla jedna dílčí subhypotéza, která poukazovala na vnitřní hodnotu přírody. Dílčí výzkumné otázky a k nim přiřazené subhypotézy spolu s údaji o přijetí či zamítnutí jsou součástí níže uvedené tabulky 7.

Hypotézu 1 („Diskurs TUR má dopad na odbornou veřejnost ve smyslu znalosti témat a principů environmentálního pilíře TUR“) lze přijmout s vědomím omezenosti zkoumaného vzorku.

Tabulka 7: Dopad diskursu TUR - výzkumné otázky a subhypotézy

Výzkumná otázka	Subhypotéza	Přijata / Zamítnuta
Souhlasíte s tvrzením: „Každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety?“	„Diskurs TUR má na odbornou veřejnost dopad ve smyslu uvědomění si individuální odpovědnosti za osud planety.“	Přijata
Lidstvo je součástí jedné živé jednotky spolu se všemi ostatními formami života od velryb po viry a od dubů po řasy, která je schopna přizpůsobit atmosféru. Je Vám blízká tato myšlenka?	„Odborné veřejnosti, na kterou má diskurs TUR dopad, je blízká myšlenka Hypotézy Gaia.“	Přijata
Souhlasíte s tvrzením: „Hodnota přírody je dána jen mírou potenciálního lidského využití?“	„Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, si plně uvědomuje vnitřní hodnotu přírody.“	Zamítnuta
Myslíte si, že koncová opatření, např. čističky vod nebo řízené skládky, jsou dostatečné pro zlepšení životního prostředí?	„Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, si plně uvědomuje nedostatečnost koncových opatření.“	Přijata
Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj se vždy musí přizpůsobovat přírodním podmínkám?“	„Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, chápe nutnost přizpůsobení se rozvoje přírodním podmínkám.“	Přijata
Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj musí dovolovat jen takové chyby, které neohrozí integritu existujícího ekosystému?“	„Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, chápe nutnost umožnění v rámci rozvoje jen takových chyb, které neohrozí integritu existujícího ekosystému.“	Přijata
Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů?“	„Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, chápe nutnost rozvoje vycházet primárně z trvale udržitelných forem využívání zdrojů.“	Přijata
Myslíte si, že respektování kulturní rozmanitosti je podmínkou pro zdravé životní prostředí?	„Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, chápe nutnost respektování kulturní rozmanitosti jako podmínku pro zdravé životní prostředí.“	Přijata

Zdroj: Zpracováno autorem

4.4. NEP a HEP analýza

Tato část výzkumu se váže k **hypotéze 2** („Diskurs TUR má dopad na hodnotovou orientaci odborné veřejnosti směrem k NEP.“). Pro přijetí hypotézy je nutné, aby hodnotová orientace respondentů byla směrem k NEP.

Podkladem pro tuto část je revidovaná škála NEP. Tato analýza měří změnu postojů směrem od HEP k NEP. Hodnotová orientace směrem k NEP značí ochotu použít principy TUR.

Tabulka 8: Použitá tvrzení NEP a HEP během výzkumu

Číslo tvrzení	Paradigma	Tvrzení
1	NEP	<i>Bližíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.</i>
2	HEP	<i>Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám.</i>
3	NEP	<i>Když lidé zasahují do přírody, vždy produkuje katastrofální důsledky.</i>
4	HEP	<i>Lidská vynalézavost zajistí, že planeta bude vždy obyvatelná.</i>
5	NEP	<i>Každý člověk poškozuje životní prostředí.</i>
6	HEP	<i>Země má téměř neomezené množství přírodních zdrojů. Jde jen o to naučit se je využívat.</i>
7	NEP	<i>Rostliny a živočichové mají stejná práva na existenci jako lidé.</i>
8	HEP	<i>Přírodní rovnováha je dostatečně silná, aby se vypořádala s důsledky moderního průmyslu.</i>
9	NEP	<i>Lidé musejí žít v souladu s přírodou, pokud chtějí přežít.</i>
10	HEP	<i>Nutnost vypořádat se s tzv. „ekologickou krizí“, které čelí lidstvo v současné době, je velice nadsazená.</i>
11	NEP	<i>Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.</i>
12	HEP	<i>Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.</i>
13	NEP	<i>Rovnováha v přírodě je velice delikátní a snadno může být rozvrácena.</i>
14	HEP	<i>Lidé se nakonec naučí principy fungování přírody a budou moci ji kontrolovat.</i>

Zdroj: Dunlap, Van Liere, Mertig & Jones, 2000, podle Erdogan, 2009; zpracováno autorem

Souhlas s lichými tvrzeními značí hodnotovou orientaci směrem k NEP. Souhlas se sudými tvrzeními značí hodnotovou orientaci směrem k HEP. U každého tvrzení měli respondenti možnost volit odpověď na otázku, zdali s tvrzením souhlasí, podle Likertovy škály.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

Níže uvedená tabulka 9 přehledně zobrazuje výsledná data z NEP a HEP analýzy. Tvrzení obsahují identifikační číselná označení shodná s předchozí tabulkou. Každé tvrzení je zařazeno dle příslušného paradigmatu a jsou u něj uvedeny četnosti jednotlivých odpovědí. Četnosti jsou uvedeny ve formě absolutních četností i relativních četností. V každém řádku jsou tučně zvýrazněny dvě odpovědi s nejvyššími četnostmi odpovědí.

Tabulka 9: Shrnutí výsledků NEP a HEP analýzy

Číslo tvrzení	Paradigma	„Ano“		„Spíše ano“		„Nevím“		„Spíše ne“		„Ne“	
1	NEP	44	37 %	41	34 %	17	14 %	10	8 %	8	7 %
2	HEP	5	4 %	26	22 %	9	7 %	50	42 %	30	25 %
3	NEP	4	3 %	37	31 %	19	16 %	41	34 %	19	16 %
4	HEP	4	3 %	31	26 %	34	28 %	37	31 %	14	12 %
5	NEP	31	26 %	38	32 %	9	7 %	24	20 %	18	15 %
6	HEP	7	6 %	24	20 %	12	10 %	43	36 %	34	28 %
7	NEP	60	50 %	33	28 %	17	14 %	6	5 %	4	3 %
8	HEP	5	4 %	8	7 %	12	10 %	49	41 %	46	38 %
9	NEP	50	42 %	50	42 %	8	7 %	10	8 %	2	1 %
10	HEP	6	5 %	16	13 %	32	27 %	44	37 %	22	18 %
11	NEP	50	42 %	48	40 %	10	8 %	5	4 %	7	6 %
12	HEP	6	5 %	9	7 %	14	12 %	30	25 %	61	51 %
13	NEP	48	40 %	50	42 %	8	7 %	11	9 %	3	2 %
14	HEP	4	3 %	26	22 %	36	30 %	34	28 %	20	17 %

Zdroj: Zpracováno autorem

Tvrzení NEP

Tvrzení označená lichou číslovkou značí paradigma NEP. Souhlas respondenta s těmito tvrzeními znamenají příklon k novému environmentálnímu paradigmatu. U šesti ze sedmi NEP tvrzení převládají četnosti odpovědí „ano“ a „spíše ano“.

Tvrzení č. 1 („Blížíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.“) čítá četnost odpovědi „ano“, nejvyšší možné míry souhlasu s tvrzením, 37 % odpovědí. U následující odpovědi „spíše ano“, která značí nižší míru souhlasu s tvrzením, je četnost této odpovědi 34 %. Tzv. úniková odpověď „nevím“ čítá četnost 14 %. Odpověď „spíše ne“ představuje nižší míru nesouhlasu s tvrzením a její četnost v tomto případě označuje 8 % odpovědí. Četnost odpovědi „ne“, která označuje nejvyšší míru nesouhlasu s tvrzením, byla zjištěna 7 %.

Tvrzení č. 3 („Když lidé zasahují do přírody, vždy produkuje katastrofální důsledky.“) je oproti ostatním NEP tvrzením specifické, jelikož u něj byla zjištěna nejnižší četnost odpovědi „ano“, pouze 3 %. U následující odpovědi „spíše ano“ je četnost již

vyšší, tj. 31 %. U odpovědi „nevím“ byla zjištěna četnost 16 %. Četnost odpovědi „spíše ne“ je 34 %. U odpovědi „ne“ byla zaznamenána četnost 16 % odpovědí.

Tvrzení č. 5 („Každý člověk poškozuje životní prostředí.“) má četnost odpovědi „ano“ 26 %. Následuje odpověď „spíše ano“ s 32 %. U odpovědi „nevím“ byla zaznamenána četnost 7 %. Odpověď „spíše ne“ čítá četnost 20 % a odpověď „ne“ 15 %.

Tvrzení č. 7 („Rostliny a živočichové mají stejná práva na existenci jako lidé.“) je specifické tím, že u něj byla zaznamenána nejvyšší četnost odpovědi „ano“, která zastupuje 50 % odpovědí. Následuje odpověď „spíše ano“ s 28 %. U odpovědi „nevím“ byla zjištěna četnost 14 %. Odpověď „spíše ne“ čítá četnost 5 % a odpověď „ne“ 3 %.

Tvrzení č. 9 („Lidé musejí žít v souladu s přírodou, pokud chtějí přežít.“) má četnost odpovědi 42 %. U následující odpovědi „spíše ano“ je četnost také 42 %. Odpověď „nevím“ čítá 7 % odpovědí. Četnost odpovědi „spíše ne“ je 8 %. U odpovědi „ne“ byla zaznamenána četnost 1 % odpovědí.

Tvrzení č. 11 („Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.“) má četnost odpovědi „ano“ 42 %. Četnost odpovědi „spíše ano“ byla zaznamenána 40 %. Následuje odpověď „nevím“ s 8 %. U odpovědi „spíše ne“ byla zjištěna četnost 4 % a u odpovědi „ne“ 6 %.

Tvrzení č. 13 („Rovnováha v přírodě je velice delikátní a snadno může být rozvrácena.“) má četnost odpovědi „ano“ 40 %. Četnost odpovědi „spíše ano“ byla zjištěna 42 %. Četnost odpovědi „nevím“ je 7 %. Následuje odpověď „spíše ne“ s 9 %. Poslední odpověď „ne“ čítá 2 %.

Tvrzení HEP

Tvrzení označená sudou číslovkou značí paradigma HEP. Souhlas respondenta s těmito tvrzeními znamenají příklon k paradigmatu lidské výlučnosti. U čtyř ze sedmi tvrzení převládají četnosti odpovědí „spíše ne“ a „ne“.

Tvrzení č. 2 („Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám.“) má četnost odpovědi „ne“, která značí nejvyšší míru nesouhlasu s tvrzením, 25 % odpovědí. U následující odpovědi „spíše ne“, která značí nižší míru nesouhlasu s tvrzením, je četnost 42 %. Tzv. úniková odpověď „nevím“ čítá četnost 7 %. Odpověď „spíše ano“ představuje nižší míru souhlasu s tvrzením a její četnost v tomto případě

označuje 22 %. Četnost odpovědi „ano“, která označuje nejvyšší míru souhlasu s tvrzením, byla zjištěna 4 %.

Tvrzení č. 4 (*„Lidská vynalézavost zajistí, že planeta bude vždy obyvatelná.“*) je specifické tím, že u něj byla zjištěna nejnižší četnost odpovědi „ne“, která čítá 12 % odpovědí. Následuje odpověď „spíše ne“ s 31 %. U odpovědi „nevím“ byla zjištěna četnost 28 %. Četnost odpovědi „spíše ano“ čítá 26 %. U odpovědi „ano“ byla zaznamenána četnost 3 % odpovědí.

Tvrzení č. 6 (*„Země má téměř neomezené množství přírodních zdrojů. Jde jen o to naučit se je využívat.“*) čítá četnost odpovědi „ne“ 28 %. Následuje odpověď „spíše ne“, jejíž četnost je 36 %. U odpovědi „nevím“ je četnost 10 %. Četnost odpovědi „spíše ano“ je 20 %. U odpovědi „ano“ byla zaznamenána četnost 6 % odpovědí.

Tvrzení č. 8 (*„Přírodní rovnováha je dostatečně silná, aby se vypořádala s důsledky moderního průmyslu.“*) má četnost odpovědi „ne“ 38 %. Četnost odpovědi „spíše ne“ je 41 %. Následuje odpověď „nevím“ s 10 %. U odpovědi „spíše ano“ byla zjištěna četnost 7 % a u odpovědi „ano“ 4 %.

Tvrzení č. 10 (*„Nutnost vypořádat se s tzv. „ekologickou krizí“, které čelí lidstvo v současné době, je velice nadsazená.“*) má četnost odpovědi „ne“ 18 %. U odpovědi „spíše ne“ je četnost 37 %. Následuje odpověď „nevím“ s 27 %. Četnost odpovědi „spíše ano“ čítá 13 %. U odpovědi „ano“ byla zaznamenána četnost 5 % odpovědí.

Tvrzení č. 12 (*„Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.“*) je specifické tím, že u něj byla zaznamenána nejvyšší četnost odpovědi „ne“, která čítá 51 % odpovědí. U odpovědi „spíše ne“ byla zjištěna četnost 25 %. Četnost odpovědi „nevím“ je 12 %. Následuje odpověď „spíše ano“, u které je četnost 7 %. U odpovědi „ano“ byla zaznamenána četnost 5 %.

U tvrzení č. 14 (*„Lidé se nakonec naučí principy fungování přírody a budou moci ji kontrolovat.“*), čítá četnost odpovědi „ne“ 17 %. U odpovědi „spíše ne“ je četnost 28 %. Následuje odpověď „nevím“ s 30 %. Četnost 22 % byla zjištěna u odpovědi „spíše ano“. U odpovědi „ano“ čítá četnost 3 %.

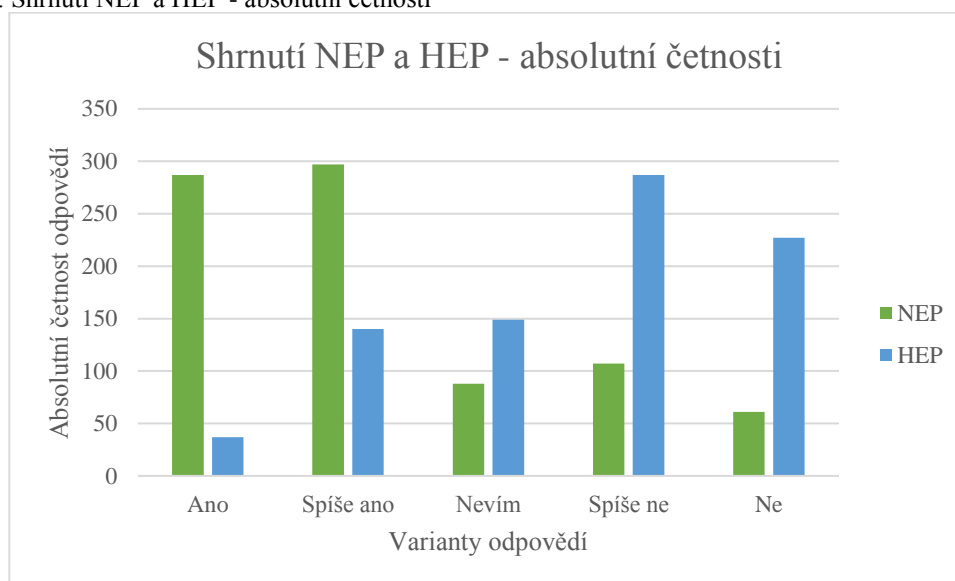
Shrnutí

Celkový výsledek NEP a HEP analýzy lze dobře vizuálně ilustrovat pomocí níže uvedeného grafu 12. Respondentů bylo 120. Každé paradigma obsahovalo 7 tvrzení.

U každého paradigmatu tak bylo označeno celkem 840 odpovědí. U NEP bylo zaznamenáno 287 odpovědí „ano“ a 297 odpovědí „spíše ano“ na otázku, zdali respondent souhlasí s tvrzením. Lze říci, že 584 z 840 možných odpovědí jsou odpovědi souhlasící s NEP tvrzeními. U HEP bylo zjištěno 227 odpovědí „ne“ a 287 odpovědí „spíše ne“. Výsledkem je, že 514 z 840 možných odpovědí jsou odpovědi nesouhlasící s HEP tvrzeními.

Hypotézu 2 („Diskurs TUR má dopad na hodnotovou orientaci odborné veřejnosti směrem k NEP“) lze přijmout s vědomím omezenosti zkoumaného vzorku.

Graf 12: Shrnutí NEP a HEP - absolutní četnosti

Zdroj: Zpracováno autorem

4.5. Korelační analýza

Pro korelační analýzu byl použit software Microsoft Excel v kombinaci s IBM SPSS Statistics 19.

První část korelační analýzy se váže k **hypotéze 3** („Znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR je výrazně ovlivněna studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.“).

Pro zpřehlednění výstupní tabulky bylo nejprve nutné označit výzkumné otázky. Bylo zvoleno označení DopadTUR1 až DopadTUR8 (viz tabulka 10).

Tabulka 10: Označení výzkumných otázek k environmentálnímu pilíři TUR pro korelační analýzu

Označení	Výzkumná otázka
DopadTUR1	Souhlasíte s tvrzením: „Každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety?“
DopadTUR2	Lidstvo je součástí jedné živé jednotky spolu se všemi ostatními formami života od velryb po viry a od dubů po řasy, která je schopna přizpůsobit atmosféru. Je Vám blízká tato myšlenka?
DopadTUR3	Souhlasíte s tvrzením: „Hodnota přírody je dána jen mírou potenciálního lidského využití?“
DopadTUR4	Myslíte si, že koncová opatření, např. čističky vod nebo řízené skládky, jsou dostatečné pro zlepšení životního prostředí?
DopadTUR5	Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj se vždy musí přizpůsobovat přírodním podmínkám?“
DopadTUR6	Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj musí dovolovat jen takové chyby, které neohrozí integritu existujícího ekosystému?“
DopadTUR7	Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů?“
DopadTUR8	Myslíte si, že respektování kulturní rozmanitosti je podmínkou pro zdravé životní prostředí?

Zdroj: Zpracováno autorem

Pro potvrzení závislosti proměnných je nutné, aby na hladině 5 % ($\alpha = 0,05$) byla $p\text{-value} < \alpha$.

Tabulka 11: Korelace: Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů – DopadTUR(1-8)

Korelace: Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů – DopadTUR(1-8)			
Výzkumná otázka	r (Pearsonův korelační koeficient)	p-value	N
DopadTUR1	0,190	0,038	120
DopadTUR2	-0,018	0,846	120
DopadTUR3	-0,006	0,949	120
DopadTUR4	-0,075	0,414	120
DopadTUR5	0,100	0,276	120
DopadTUR6	0,131	0,152	120
DopadTUR7	-0,187	0,041	120
DopadTUR8	0,119	0,197	120

Zdroj: Zpracováno autorem

Závislost mezi faktem, že respondent studoval předmět, který obsahoval tematiku TUR a jeho principů, a odpovědí u výzkumných otázek, které se týkají environmentálního pilíře TUR, se potvrdila pouze ve dvou případech.

První závislost se potvrdila u výzkumné otázky DopadTUR1 (Souhlasíte s tvrzením: „Každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety?“). V tomto případě lze závislost potvrdit na hladině $\alpha = 0,05$ ($0,038 < 0,05$). Respondenti, kteří absolvovali předmět, který obsahoval tematiku TUR a jeho principů, více souhlasí s tvrzením, že každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety.

Druhá závislost se potvrdila u výzkumné otázky DopadTUR7 (Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů?“). V tomto případě lze závislost potvrdit na hladině $\alpha = 0,05$ ($0,041 < 0,05$). Respondenti, kteří absolvovali předmět, který obsahoval tematiku TUR a jeho principů, více nesouhlasí s tvrzením, že rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů.

U ostatních výzkumných otázek nebyla prokázána závislost. **Hypotéza 3** („Znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR je výrazně ovlivněna studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.“) byla zamítnuta s vědomím omezenosti zkoumaného vzorku.

Druhá část korelační analýzy se váže k **hypotéze 4** („Hodnotová orientace směrem k NEP je výrazně ovlivněna studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.“).

Jako v předchozím případě bylo nutné pro zpřehlednění výstupní tabulky označit tvrzení NEP a HEP. Bylo zvoleno označení NEP1 až NEP7 a HEP1 až HEP7 (viz tabulka 12).

Tabulka 12: Označení NEP a HEP tvrzení pro korelační analýzu

Označení	NEP a HEP tvrzení
NEP1	<i>Blížíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.</i>
HEP1	<i>Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám.</i>
NEP2	<i>Když lidé zasahují do přírody, vždy produkuje katastrofální důsledky.</i>
HEP2	<i>Lidská vynalézavost zajistí, že planeta bude vždy obyvatelná.</i>
NEP3	<i>Každý člověk poškozuj životní prostředí.</i>
HEP3	<i>Země má téměř neomezené množství přírodních zdrojů. Jde jen o to naučit se je využívat.</i>
NEP4	<i>Rostliny a živočichové mají stejná práva na existenci jako lidé.</i>
HEP4	<i>Přírodní rovnováha je dostatečně silná, aby se vypořádala s důsledky moderního průmyslu.</i>
NEP5	<i>Lidé musejí žít v souladu s přírodou, pokud chtějí přežít.</i>
HEP5	<i>Nutnost vypořádat se s tzv. „ekologickou krizí“, které čelí lidstvo v současné době, je velice nadsazená.</i>
NEP6	<i>Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.</i>
HEP6	<i>Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.</i>
NEP7	<i>Rovnováha v přírodě je velice delikátní a snadno může být rozvrácena.</i>
HEP7	<i>Lidé se nakonec naučí principy fungování přírody a budou moci ji kontrolovat.</i>

Zdroj: Zpracováno autorem

Pro potvrzení závislosti proměnných je nutné, aby na hladině 5 % ($\alpha = 0,05$) byla $p\text{-value} < \alpha$.

Tabulka 13: Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů – NEP(1-7) a HEP(1-7)

Korelace: Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů – NEP(1-7) a HEP(1-7)			
NEP a HEP tvrzení	r (Pearsonův korelační koeficient)	p-value	N
NEP1	0,105	0,252	120
HEP1	0,004	0,961	120
NEP2	-0,015	0,873	120
HEP2	-0,008	0,934	120
NEP3	0,043	0,640	120
HEP3	-0,044	0,636	120
NEP4	0,197	0,031	120
HEP4	-0,116	0,207	120
NEP5	-0,068	0,462	120
HEP5	-0,069	0,451	120
NEP6	0,030	0,741	120
HEP6	-0,027	0,772	120
NEP7	0,114	0,215	120
HEP7	0,021	0,824	120

Zdroj: Zpracováno autorem

Závislost se potvrdila pouze u tvrzení NEP4 („Rostliny a živočichové mají stejná práva na existenci jako lidé.“). Závislost lze potvrdit na hladině $\alpha = 0,05$ ($0,031 < 0,05$). Respondenti, kteří absolvovali předmět, který obsahoval tematiku TUR a jeho principů, více souhlasí s tvrzením, že rostliny a živočichové mají stejná práva na existenci jako lidé.

U ostatních tvrzení NEP a HEP nebyla prokázána závislost. **Hypotéza 4** („Hodnotová orientace směrem k NEP je výrazně ovlivněna studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.“) byla zamítnuta s vědomím omezení zkoumaného vzorku.

Třetí část korelační analýzy se váže k **hypotéze 5** („Znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR není výrazně ovlivněna pohlavím příslušníků odborné veřejnosti.“).

Pro tuto část korelační analýzy bylo použito stejné označení z tabulky 10. Pro potvrzení závislosti proměnných je nutné, aby na hladině 5 % ($\alpha = 0,05$) byla $p\text{-value} < \alpha$.

Tabulka 14: Korelace: Pohlaví respondentů – DopadTUR(1-8)

Korelace: Pohlaví respondentů – DopadTUR(1-8)			
Výzkumná otázka	r (Pearsonův korelační koeficient)	p-value	N
DopadTUR1	0,093	0,312	120
DopadTUR2	-0,087	0,346	120
DopadTUR3	0,162	0,077	120
DopadTUR4	-0,087	0,343	120
DopadTUR5	0,019	0,833	120
DopadTUR6	0,170	0,063	120
DopadTUR7	-0,013	0,890	120
DopadTUR8	0,266	0,003	120

Zdroj: Zpracováno autorem

Závislost se potvrdila pouze u výzkumné otázky DopadTUR8 (Myslíte si, že respektování kulturní rozmanitosti je podmínkou pro zdravé životní prostředí?). Závislost lze potvrdit dokonce na hladině $\alpha = 0,01$ ($0,003 < 0,01$). Respondenti, kteří se více přiklání k názoru, že respektování kulturní rozmanitosti je podmínkou pro zdravé životní prostředí, jsou ženy.

U ostatních výzkumných otázek nebyla prokázána závislost. **Hypotézu 5** („Znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR není výrazně ovlivněna pohlavím příslušníků odborné veřejnosti.“) lze přijmout s vědomím omezení zkoumaného vzorku.

Čtvrtá část korelační analýzy se váže k **hypotéze 6** („Hodnotová orientace není výrazně ovlivněna pohlavím příslušníků odborné veřejnosti.“).

Pro tuto část korelační analýzy bylo použito stejné označení z tabulky 12. Pro potvrzení závislosti proměnných je nutné, aby na hladině 5 % ($\alpha = 0,05$) byla $p\text{-value} < \alpha$.

Tabulka 15: Korelace: Pohlaví respondentů – NEP(1-7) a HEP(1-7)

Korelace: Pohlaví respondentů – NEP(1-7) a HEP(1-7)			
NEP a HEP tvrzení	r (Pearsonův korelační koeficient)	p-value	N
NEP1	0,178	0,052	120
HEP1	-0,358	0,000	120
NEP2	0,215	0,018	120
HEP2	0,032	0,732	120
NEP3	0,145	0,113	120
HEP3	-0,026	0,781	120
NEP4	0,250	0,006	120
HEP4	-0,032	0,731	120
NEP5	0,057	0,534	120
HEP5	-0,063	0,497	120
NEP6	-0,015	0,873	120
HEP6	-0,277	0,002	120
NEP7	-0,054	0,561	120
HEP7	0,006	0,949	120

Zdroj: Zpracováno autorem

První závislost se potvrdila u tvrzení HEP1 („Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám.“). Závislost lze potvrdit dokonce na hladině $\alpha = 0,01$ ($0,000 < 0,01$). Respondenti, kteří se více přiklání k názoru, že lidé mají právo upravovat přírodu, aby vyhovovala jejich potřebám, jsou muži.

Druhá závislost se potvrdila u tvrzení NEP2 („Když lidé zasahují do přírody, vždy produkují katastrofální důsledky.“). Závislost lze potvrdit na hladině $\alpha = 0,05$ ($0,018 < 0,05$). Respondenti, kteří se více přiklání k názoru, že když lidé zasahují do přírody, vždy produkují katastrofální důsledky, jsou ženy.

Třetí závislost se potvrdila u tvrzení NEP4 („Rostliny a živočichové mají stejná práva na existenci jako lidé.“). Závislost lze potvrdit dokonce na hladině $\alpha = 0,01$ ($0,006 < 0,01$). Respondenti, kteří se více přiklání k názoru, že rostliny a živočichové mají stejná práva na existenci jako lidé, jsou ženy.

Čtvrtá závislost se potvrdila u tvrzení HEP6 („Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.“). Závislost lze potvrdit dokonce na hladině $\alpha = 0,01$ ($0,002 < 0,01$). Respondenti, kteří se více přiklání k názoru, že lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody, jsou muži.

U ostatních tvrzení nebyla prokázána závislost. **Hypotézu 6** („Hodnotová orientace není výrazně ovlivněna pohlavím příslušníků odborné veřejnosti.“) lze přijmout s vědomím omezenosti zkoumaného vzorku.

Na závěr korelační analýzy je ještě nutné zjistit, jestli neexistuje závislost mezi pohlavím respondentů a faktem, že respondent studoval předmět, který obsahoval tematiku TUR a jeho principů.

Tabulka 16: Korelace: Pohlaví respondentů – Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů

Korelace: Pohlaví respondentů – Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů		
r (Pearsonův korelační koeficient)	p-value	N
0,008	0,935	120

Zdroj: Zpracováno autorem

Na základě korelace je patrné, že na hladině 5 % ($\alpha = 0,05$) neexistuje závislost mezi zvolenými proměnnými, jelikož $p\text{-value} > \alpha$.

4.6. Asociace k termínu trvale udržitelný rozvoj

Na závěr dotazníku byla položena otevřená výzkumná otázka (Když se řekne „trvale udržitelný rozvoj“, jaká první asociace se Vám vybaví? S jakým slovem či pocitem máte tento termín spojen?).

Otázku zodpovědělo 92 ze 120 respondentů. Vedle očekávaných asociací jako „příroda“ nebo „životní prostředí“ byla náplň odpovědí pestrá. Lze však vyzorovat dva směry, kterými se asociace respondentů ubíraly. Seznam odpovědí je k nahlédnutí jako příloha práce.

První směr se týká současných aktivit, které jsou spjaty s cestou k trvalé udržitelnosti nebo ke snaze se tomuto stavu, co nejvíce přiblížit. Značná část respondentů si termín spojuje s celospolečenskými aktivitami, které například spočívají v třídění odpadů a jejich následné recyklaci. Často zmiňována je také významnost obnovitelných zdrojů. Zmíněny také byly snahy právnických osob ve formě společenské odpovědnosti firem či udržitelných forem zemědělství. Pár respondentů též uvedlo nadnárodní organizace, jako např. OSN, a jejich konkrétní dokumenty o TUR. V odpovědích byl tak celkově dán větší prostor celospolečenským aktivitám před individuálními aktivitami každého jedince.

Druhý směr asociací respondentů směřuje k určitému budoucímu stavu lidské společnosti a jejímu prostředí. Často bylo zmiňováno dosažení rovnovážného stavu mezi lidstvem a životním prostředím. V souladu se stávajícími definicemi TUR respondenti zdůrazňovali potřebu ohlížet se a usměrňovat současné aktivity s ohledem na budoucí generace. Ve směřování k trvalé udržitelnosti vidí možnost, jak dosáhnout lepší a šetrnější budoucnosti.

Na základě uvedených výsledků lze vyvodit tato zobecňující tvrzení pro vzorek respondentů:

- Odborná veřejnost z řad studentů si TUR spojuje se současnými celospolečenskými snahami směřujícími k trvalé udržitelnost.
- Odborná veřejnost z řad studentů v TUR vidí možnost směřování lidstva jako celku k lepší, šetrnější a rovnovážné budoucnosti, která respektuje potřeby následujících generací.

5. Interpretace výsledků a diskuse

Pro analytickou část práce bylo stanoveno celkem šest hypotéz. **Hypotéza 1** („Diskurs TUR má dopad na odbornou veřejnost ve smyslu znalosti témat a principů environmentálního pilíře TUR.“) odpovídala na otázku, zdali má na odbornou veřejnost, v kontextu této práce na skupinu studentů ekonomických oborů na vysokých školách, diskurs TUR dopad ve smyslu znalostí vybraných témat a principů environmentálního pilíře TUR. V rámci dotazníkového šetření bylo stanoveno pro hypotézu 1 celkem osm výzkumných otázek. Každá z těchto výzkumných otázek byla podložena subhypotézou. Z osmi subhypotéz jich bylo sedm přijato. Zamítnuta byla pouze jedna subhypotéza („Odborná veřejnost, na kterou má diskurs TUR dopad, si plně uvědomuje vnitřní hodnotu přírody.“). U této subhypotézy je nutné zdůraznit, že četnosti odpovědí značící souhlas i nesouhlas byly přibližně stejné. Rozhodně to neznamena, že by naprostá většina respondentů nevnímala vnitřní hodnotu přírody. Hlavní výzkumná hypotéza 1 byla přijata a ukázala dopad diskursu TUR na odbornou veřejnost ve smyslu znalosti témat a principů environmentálního pilíře TUR.

Hypotéza 2 („Diskurs TUR má dopad na hodnotovou orientaci odborné veřejnosti směrem k NEP.“) zkoumala hodnotovou orientaci odborné veřejnosti. Předpokladem pro přijetí hypotézy byla hodnotová orientace směrem k NEP. Právě hodnotová orientace směrem k NEP značí ochotu použít principy TUR. Výsledky NEP a HEP analýzy ukázaly přesvědčivě proenvironmentální smýšlení respondentů a hodnotovou orientaci směrem k NEP. Dobře lze tento výsledek pozorovat v grafu 12 v podkapitole 4.4. Hlavní výzkumná hypotéza 2 byla přijata.

Hypotéza 1 a 2 jsou hlavní klíčové, které přímo korespondují s cílem práce, avšak pro důkladnější zkoumání problematiky bylo nutné stanovit další hlavní výzkumné hypotézy.

Už již samotný fakt, že cílovou skupinou jsou studenti vysokých škol nabídlo možnost, jak rozšířit výzkum o další dvě hypotézy. U hypotéz 3 a 4 hrál důležitou roli fakt, zdali studenti během vysokoškolského studia absolvovali předmět, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů. **Hypotéza 3** („Znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR je výrazně ovlivněna studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.“) zkoumala, zdali existuje vztah mezi studiem výše zmíněného předmětu a znalostmi principů a témat environmentálního pilíře TUR.

Prostředkem byla korelační analýza. Pouze u dvou výzkumných otázek bylo zjištěno, že studenti, kteří takový předmět absolvovali ve svých odpovědích prokazují vyšší znalosti témat a principů environmentálního pilíře. Na základě korelační analýzy nebyla prokázána závislost u většiny výzkumných otázek a hypotéza 3 byla zamítnuta.

Hypotéza 4 („Hodnotová orientace směrem k NEP je výrazně ovlivněna studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů.“) zkoumala, zdali existuje vztah také mezi studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů, a hodnotovou orientací směrem k NEP. Na základě korelační analýzy byla potvrzena závislost pouze u jednoho NEP tvrzení. Studenti, kteří takový předmět absolvovali, projevili vyšší míru souhlasu u tohoto tvrzení. U ostatních tvrzení nebyla zjištěna obdobná závislost a hypotéza 4 byla zamítnuta.

U hypotéz 5 a 6 byl nahrazen předmět, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů, pohlavím respondentů. Hypotézy předpokládají, že neexistuje žádná skutečnost ve vztahu k pohlaví respondentů, na základě které by se výrazně odlišovaly jejich odpovědi. **Hypotéza 5** („Znalost témat a principů environmentálního pilíře TUR není výrazně ovlivněna pohlavím příslušníků odborné veřejnosti.“) zkoumala, zdali existuje vztah mezi pohlavím respondentů a znalostí témat a principů environmentálního pilíře TUR. Korelační analýza potvrdila závislost pouze u jedné výzkumné otázky, u které vyšší míru souhlasu projevily ženy. U ostatních výzkumných otázek závislost zjištěna nebyla a hypotéza 5 byla přijata.

Hypotéza 6 („Hodnotová orientace není výrazně ovlivněna pohlavím příslušníků odborné veřejnosti.“) zkoumala, zdali existuje vztah mezi pohlavím respondentů a hodnotovou orientací. Závislost byla zjištěna pouze u dvou NEP tvrzení a dvou HEP tvrzení. Vyplývalo, že u těchto dvou NEP tvrzení lze vyšší míru souhlasu zaznamenat u žen. Naopak u dvou HEP tvrzení lze vyšší míru souhlasu zaznamenat u mužů. Korelační analýza nepotvrdila závislost u ostatních tvrzení a hypotéza 6 byla přijata.

Výzkum v rámci analytické části práce byl uzavřen otevřenou otázkou, která může být považována jako něco přebytečného, avšak jako autor považují kladení podobných otázek na závěr za přínosné. Asociace či pocity, se kterými si studenti spojují termín TUR, dokreslily obraz dopadu diskursu na TUR na zvolenou odbornou veřejnost. Získaná zobecňující tvrzení rovněž korespondují s již získanými výsledky například z grafu 12, který zobrazuje prokazatelný postoj respondentů směrem k NEP.

Důležité v rámci výzkumu byly hypotézy 3 a 4, které dopad diskursu TUR na odbornou veřejnost rozšířily o problematiku vysokoškolské environmentální výuky. Pro přechod společnosti k trvalé udržitelnosti je nezbytné integrovat environmentální výuku do školství. Ačkoliv předchozí hypotézy potvrdily pozitivní dopad diskursu TUR, tak význam vysokoškolské environmentální výuky v tomto ohledu byl shledán jako malý. Vysvětlením může být například fakt, že vysokoškolská environmentální výuka není jediným prvkem, ale naopak je součástí uceleného systému, které funguje napříč stupni vzdělání a napříč obory. Kvasničková (2001) v knize *Co je udržitelný rozvoj*, která byla vydána Klubem ekologické výchovy, tuto problematiku popisuje. Na každém stupni studia je použita jiná intenzita a jiné pedagogické nástroje pro podporu environmentální výuky. Pro výše zmíněné dvě výzkumné hypotézy mohla být klíčová rozdílná intenzita environmentální výuky, které zapříčila, že vysokoškolská úroveň nebyla tak významná, aby znatelně ovlivnila výsledky šetření.

Vzhledem k počtu studentů z jednotlivých škol nebylo vhodné v rámci této diplomové práce se pouštět do mezifakultního či meziuniverzitního porovnávání. Nebylo by to statisticky a metodicky korektní.

Důležitou roli také mohly sehrát mimoškolní formy vzdělávání o TUR, které popisuje Moldan (2003, p. 71) ve své knize *(Ne)udržitelný rozvoj – ekologie, hrozba i naděje*. U těchto forem asi nejvýznamnější místo zaujímá osvěta skrze medializaci TUR. Nejčastější překážkou kvalitní medializace může být neschopnost odborníků či pedagogů sdělit klíčové poznatky žurnalistům. Takto orientovaná žurnalistika by neměla být za každou cenu v souladu se zájmy tržní ekonomiky. Neměl by zde fungovat vztah, kdy trh a jeho potřeby ovlivňují média a jejich obsah. Za další důležitý faktor lze dle Moldana (2003, p. 71) považovat, jak na životní prostředí v zemi nahlíží široká veřejnost. To je také do značné míry ovlivněno poměrem pozitivních a negativních zpráv. Uměle vytvořený nadbytek negativních zpráv má poté za následek, že obraz životního prostředí, tak jak jej vidí veřejnost, je odlišný od reálného stavu.

Diplomová práce pracuje se studenty ekonomických oborů na vysokých školách jako zástupci odborné veřejnosti. V metodice této práce jsou za odbornou veřejnost bráni studenti vyšších ročníků vysokých škol. Pro porovnání výsledků této diplomové práce může být problematický přechod mezi studenty a odbornou veřejností, se kterým podobné výzkumy nepracují. Opomeneme-li tento fakt, tak lze výsledky porovnat s výzkumy, které si pro výzkum environmentálních otázek a trvalé udržitelnosti v kontextu hodnot

a jednání vybraly právě studenty. Nejčastější rozšířeným empirickým nástrojem je NEP a HEP analýza.

Příkladem zahraničního výzkumu může být *Testing the new ecological paradigm scale: Turkish case*. Cílovou skupinou v tomto výzkumu byli vysokoškolští studenti z tamějších univerzit. Výzkum proběhl v roce 2009. Výsledkem bylo, že se více než polovina studentů, tj. 56 %, přiklání k paradigmatu NEP. 24,9 % respondentů se přiklání k HEP a neutrálních je 19,1 % (Erdogan, 2009). Stejně jako v případě diplomové práce je mezi studenty rozšířenější hodnotová orientace směrem k NEP.

Častěji se lze setkat s výzkumem na úrovni středoškolského školství. V českém prostředí byl v roce 2007 proveden výzkum, jehož publikovaný článek nese název *Výzkum ekologické gramotnosti studentů středních odborných škol*. Středobodem výzkumu byla opět NEP a HEP analýza. Tento průzkum ukázal, že proenvironmentální hodnoty jsou mezi studenty SPŠS poměrně rozšířené (Činčera & Štěpánek, 2007). Z výsledků lze vyvodit, že již na středoškolské studenty, budoucí odbornou veřejnost v technických oborech, má problematika životního prostředí a diskurs TUR poměrně značný dopad.

Urbanová (2011) ve své bakalářské práci *Postoje studentů na středních odborných školách k environmentální problematice* porovnávala postoje studentů na střední škole s environmentální profilací a bez environmentální profilace. Proenvironmentální postoje převažovaly u obou skupin. U studentů ze střední školy s environmentální profilací byla zjištěna vyšší míra souhlasu, avšak celkově rozdíly nebyly významné. Vedle klasické NEP a HEP analýzy byl v tomto případě výzkum rozšířen i o otázky ohledně proenvironmentálního jednání.

Vacínová (2011) se ve své diplomové práci *Environmentální gramotnost u studentů gymnázií* zaměřila na tři oblasti v rámci výzkumu: znalosti a vědomosti, osobní vztah k přírodě, ovlivnění respondenta jinými subjekty. Výstupem mimo jiné bylo zjištění, že není znatelný rozdíl ve výsledcích mezi ekologicky zaměřenými gymnázii a všeobecnými. Studenti z všeobecných gymnázií v tomto případě měli o něco lepší výsledky.

Ve výše uvedených výzkumech a jim podobných je často NEP a HEP analýza doplněna podpůrným kvantitativním empirickým nástrojem. Tyto nástroje jsou často formou uzavřených otázek a zkoumají například každodenní jednání jedince, zdali je proenvironmentální. Otázky se týkají konkrétních problematik jako je třídění odpadů či

spotřební chování šetrné k životnímu prostředí. V tom je zásadní rozdíl od části dotazníkového šetření v této diplomové práci, které se spíše zaměřilo na diskurs environmentálního pilíře TUR v obecné rovině.

Shrneme-li výsledky výše uvedených výzkumů, tak je možné vyvodit závěr, že proenvironmentální postoje mezi studenty sekundárního vzdělávání a vyššího jsou běžným jevem a dopadem diskursu o životním prostředí a TUR. Jeden obdobný výzkum ukázal, že environmentálně zaměřené předměty či přímo školy nemají až takový vliv na znalosti, hodnoty či postoje studentů. S podobným výsledkem se lze setkat i v případě této diplomové práce.

6. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, zda diskurs TUR má nějaký dopad na odbornou veřejnost ve smyslu znalostí témat a principů TUR, případně dopad na hodnotovou orientaci.

Dopad vymezeného diskursu na odbornou veřejnost, v případě této práce vysokoškolské studenty ekonomických oborů, byl zkoumán prostřednictvím kvantitativního výzkumu. Bylo stanoveno celkem šest hlavních výzkumných hypotéz. Hypotézy 1 a 2 přímo korespondovaly s cílem práce. Obě byly potvrzeny. Ukázaly, že diskurs TUR má dopad jak ve smyslu znalosti témat a principů environmentálního pilíře TUR, tak i dopad na hodnotovou orientaci. Zjištěný dopad diskursu na hodnotovou orientaci směrem k NEP je chápán jako pozitivní pro ochotu použít principů environmentálního pilíře TUR v budoucím jednání odborné veřejnosti.

Zbýlé čtyři hlavní výzkumné hypotézy byly stanoveny pro důkladnější zkoumání dané problematiky. Hypotézy 3 a 4 byly zamítnuty a nepotvrdila se tak závislost mezi studiem předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů, a dopadem diskursu TUR na odbornou veřejnost. V rámci těchto hypotéz je nutné počítat s určitým omezením závěrů, jelikož respondenti pocházeli z různých vysokých škol a nelze rozhodně brát náplň takového předmětu jako stejnou. Další možností je, že respondent takovéhoto předmětu mohl absolvovat více než pouze jeden.

Hypotézy 5 a 6 předpokládaly že neexistuje žádná skutečnost ve vztahu k pohlaví respondentů, na základě které by se výrazně odlišovaly jejich odpovědi ve výzkumu. Žádná výraznější závislost mezi proměnnými nebyla zjištěna a hypotézy byly potvrzeny.

Po spojení dílčích výsledků výzkumu, ke kterým jsem se já jako autor pomocí uvedených metod dopracoval, vznikl obraz toho, jaký dopad má diskurs TUR na zvolenou odbornou veřejnost. Na závěr je důležité připomenout fakt, který byl již sdělen v kapitole o metodice práce, že vzhledem k rozsahu výzkumu nelze mluvit o úplné reprezentativitě na všechny studenty ekonomických oborů, nýbrž reprezentativitu lze chápat hlavně vůči výběrovému souboru. Na druhou stranu lze za pozitivní považovat, že respondenti byli vybíráni z více vysokých škol. Diplomová práce může svými výsledky doplnit již získané výstupy studií či výzkumů, které se obdobnou problematikou zabývají.

Pro další směřování výzkumu v této oblasti bych rád navrhl, aby se většího prostoru ve výzkumech dostalo mimoškolním formám vzdělávání a vlivu rodiny, jelikož

právě školní forma vzdělávání, vysokoškolská environmentální výuka, nebyla prokázána v případě této diplomové práce jako hlavní proměnná, která určuje znalosti principů a témat environmentálního pilíře a hodnotovou orientaci. V této dosud neprobádané oblasti se tak může skrývat hlavní určující důvod proenvironmentálních postojů a znalostí studentů.

I. Summary

The aim of this diploma thesis is to determine, whether the discourse of sustainable development (SD) has any impact on the academic public concerning the knowledge of the topics and principles of SD, or whether it has impact on the value orientation. A group of university students of economics was chosen for the purposes of this thesis as an instance of the academic public.

The thesis consists of two main parts: the theoretical part and the analytical part. The theoretical part defines the theoretical base of following topics: the development of the human attitude towards the Earth; the warning messages that preceded the revolutionary year 1987; the basis of the sustainable development; selected topics and principles of the environmental pillar of sustainability; the environmental education; environmental sociology and the new environmental paradigm.

The methods applied in the analytical part of this thesis are based on the quantitative approach, NEP and HEP, the environmental sociology. The overview of the discourse of SD from the point of view of the environmental pillar allows for the specific research the operationalization of the knowledge of the topics and principles of SD including the readiness to use those principles.

Putting together these parts of the research results, which I, as an author, reached using the methods mentioned earlier, has created the image of the impact of the discourse of SD on the chosen academic public.

The result being, the discourse of SD does have an impact in the sense of the knowledge of the principles and topics of the environmental pillar of sustainability and has also an impact on the value orientation towards the NEP. It was not proved that the environmental education has significant impact on the respondent's answers. The fact, whether the respondent is male, or female does not have an impact on the answers either.

The results of this diploma thesis can complement the existing results of the studies or researches dealing with this issues.

Key words: impact of discourse, sustainable development, environmental pillar of sustainability, academic public, university students, economics students, quantitative research, new environmental paradigm, human exceptionalism paradigm, environmental sociology

II. Použité zdroje:

- Circular Ecology. (2017). *Sustainability and sustainable development - What is sustainability and what is sustainable development?* Retrieved from: <http://www.circularecology.com/sustainability-and-sustainable-development.html#.WaknGNDJyUI>
- Carson, R. (1964). *Silent Spring*. Crest Book.
- Cílek, V. (1994). Gaia po dvaceti letech. *Vesmír*, 4/1994, 236. Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/client/index.vm?page=doc&q=&page=doc&rows=#pid=uid:79cbdfb5-c61a-469d-ab7e-8304dda8fea2;hist=1;pmodel=periodicalitem>
- Court, T. de la. (1992). *Klíč k naší společné budoucnosti: co skrývá zpráva Brundtlandové?* Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR.
- Česko. (1992). *Zákon č. 17/1992 Sb., zákon o životním prostředí*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>
- Činčera, J. & Štěpánek, P. (2007). Výzkum ekologické gramotnosti studentů středních odborných škol. *Envigogika*, 2(1). Dostupné z: <https://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/download/12/14>
- Dessein, J., Soini, K., Fairclough, G. & Horlings, L. (eds). (2015). *Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability*. Finland: University of Jyväskylä.
- Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.
- Dvořáková Líšková, Z. & Cudlínová, E. (2015). *Ekopolitika a ekonomika životního prostředí*. České Budějovice: Jihočeská univerzita – Ekonomická fakulta.
- Erdogan, N. (2009). Testing the new ecological paradigm scale: Turkish case. *African Journal of Agricultural Research*, 4(10), 1023-1031. Retrieved from: http://academicjournals.org/article/article1380883767_Erdogan%202.pdf
- Evropský parlament. (2017). *Politika životního prostředí: obecné zásady a základní rámec*. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.4.1.html

- Evropský parlament a Rada. (2000). *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) ze dne 7. listopadu 2000 č. 2493/2000, o opatřeních na podporu plného začlenění rozměru životního prostředí do procesu rozvoje rozvojových zemí*. Dostupné z:
[http://www.mzp.cz/ris/ais-risdb-ec-table.nsf/AE7C5B692102DB85C1256DDA003D8ADC/\\$file/32000R2493Fin.pdf](http://www.mzp.cz/ris/ais-risdb-ec-table.nsf/AE7C5B692102DB85C1256DDA003D8ADC/$file/32000R2493Fin.pdf)
- Grendstad, G. (1999). The new ecological paradigm scale: Examination and scale analysis. *Environmental Politics*, 8(4), 194-205. Retrieved from:
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644019908414503>
- Harris, J. M. (2003). Sustainability and Sustainable Development. *International Society for Ecological Economics*. Retrieved from: <http://isecoeco.org/pdf/susdev.pdf>
- Jeníček, V. & Krepl, V. (2008). *Energy, Environment and Sustainable Development*. Prague: Czech University of Life Sciences Prague.
- Klub ekologické výchovy. (n. d.). *Co je klub ekologické výchovy?* Dostupné z:
https://kev.ecn.cz/o_kev.php
- Kohák, E. (2011). *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kvasničková, D. (2001). *Co je udržitelný rozvoj*. Praha: KEV.
- Leskovcová, M., Matoušková Prylová, L. & Palacká, A. (2012). *Environmentální výchova v České republice a v EU, systém environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. Dostupné z: <http://granty.vrsers.cz/evvo/wp-content/uploads/2010/11/EVVO-v-CR-a-EU.pdf>
- Ministerstvo životního prostředí. (n. d.). *Vzdělávání k udržitelnému rozvoji*. Dostupné z:
https://www.mzp.cz/cz/vzdelavani_uzrizenemu_rozvoji
- Moldan, B. (2003). *(Ne)udržitelný rozvoj – ekologie, hrozba i naděje*. Praha: Karolinum.
- Meadows, D. H. & Club of Rome. (1972). *The Limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books.
- Nátr, L. (2006). *Rozvoj trvale neudržitelný*. Praha: Karolinum.
- Ochrana, F. (2013). *Metodologie sociálních věd*. Praha: Karolinum.

Redclift, M. R., & Woodgate, G. (2010). *The International Handbook of Environmental Sociology*. UK, USA: Edward Elgar.

Řeháková, B. (2001). Determinanty vztahu k ochraně životního prostředí. *Sociologický časopis*, 37(4), 479-498. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/60-sociologicky-casopis-4-2001/1088>

Sedláček, T. (2012). *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65. pole.

Slábová, M. (2006). *Ochrana a tvorba životního prostředí*. Dostupné z: <http://pece.zf.jcu.cz/studijni-materialy/Skripta.pdf>

Šmajš, J. (2012). Economy and Nature. In Lapka, M., & Cudlínová, E. *Towards an environmental society?: concepts, policies, outcomes* (pp. 30-44). Prague: Karolinum.

Urban, J. (2014). Environmentální sociologie. In Šubrt, J. *Soudobá sociologie VI Oblasti a specializace* (pp. 84-116). Praha: Karolinum.

Urbanová, P. (2011). *Postoje studentů na středních odborných školách k environmentální problematice* (bakalářská práce, Mendelova univerzita, Brno, Česká republika). Dostupné z: https://is.mendelu.cz/lide/clovek.pl?zalozka=13;id=3227;studium=45549;zp=29555;download_prace=1;lang=cz

Vacínová, M. (2011). *Environmentální gramotnost u studentů gymnázií* (diplomová práce, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika). Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/79699/>

Vávra, M. (2008). Diskurz a diskurzni analýza v sociologii. In Šubrt, J. *Soudobá sociologie II. Teorie sociálního jednání a sociální struktury* (pp. 204-221). Praha: Karolinum.

Vladyková, L. (2013). *Etika o vztahu člověka a zeme*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/279842139_Etika_o_vztahu_cloveka_a_zeme

Vysušil, T. (2005). Sociologická reflexe konfliktu mezi společnostmi a přírodou: Teoretické přístupy a empirická zkoumání. *Sociální studia*, 2/2005, 43-70. Dostupné z: http://socstudia.fss.muni.cz/sites/default/files/Vysu%C5%A1il_3.pdf

Vláda České republiky. (2015). *Příloha č. 2 k zápisu z 2. zasedání Výboru pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji*. Dostupné z:
https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/vybory-rvur/Zapis_VpVUR_15-01-13_priloha-c--2_usneseni-a-stanovisko-k-DZ.pdf

World Commission on Environment and Development. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Retrieved from:
<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

World Summit on Sustainable Development, & United Nations. (2002). *Johannesburg Declaration on Sustainable Development*. Retrieved from: <http://www.un-documents.net/jburgdec.htm>

III. Seznam obrázků, grafů a tabulek

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vennův diagram - udržitelnost.....	14
Obrázek 2: Role kultury.....	17

Seznam grafů

Graf 1: Podíl respondentů, kteří studovali předmět obsahující tematiku TUR a jeho principů.....	35
Graf 2: Setkávají se respondenti během studia na vysoké škole s termíny: trvale udržitelný rozvoj, udržitelný rozvoj a udržitelnost?	36
Graf 3: Postoj respondentů k významnosti studia TUR pro budoucí vývoj, kde 10 = nejvíce důležité.....	37
Graf 4: Souhlasíte s tvrzením: „Každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety?“	38
Graf 5: Lidstvo je součástí jedné živé jednotky spolu se všemi ostatními formami života od velryb po viry a od dubů po řasy, která je schopna přizpůsobit atmosféru. Je Vám blízká tato myšlenka?.....	39
Graf 6: Souhlasíte s tvrzením: „Hodnota přírody je dána jen mírou potenciálního lidského využití?“	40
Graf 7: Myslíte si, že koncová opatření, např. čističky vod nebo řízené skládky, jsou dostatečné pro zlepšení životního prostředí?	41
Graf 8: Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj se vždy musí přizpůsobovat přírodním podmínkám?“	42
Graf 9: Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj musí dovolovat jen takové chyby, které neohroží integritu existujícího ekosystému?“	43
Graf 10: Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů?“	44
Graf 11: Myslíte si, že respektování kulturní rozmanitosti je podmínkou pro zdravé životní prostředí?	45
Graf 12: Shrnutí NEP a HEP - absolutní četnosti.....	52

Seznam tabulek

Tabulka 1: Zastoupení mužů a žen	33
Tabulka 2: Rozdělení respondentů podle VŠ, oboru a studia předmětu, který mimo jiné obsahoval tematiku TUR a jeho principů	34
Tabulka 3: Podíl mužů a žen, kteří studovali předmět obsahující tematiku TUR a jeho principů	35
Tabulka 4: Setkávají se respondenti během studia na vysoké škole s termíny: trvale udržitelný rozvoj, udržitelný rozvoj a udržitelnost?	36
Tabulka 5: Korelace: Významnost studia TUR – Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů	37
Tabulka 6: Korelace: Významnost studia TUR – Pohlaví respondentů	37
Tabulka 7: Dopad diskursu TUR - výzkumné otázky a subhypotézy	47
Tabulka 8: Použitá tvrzení NEP a HEP během výzkumu.....	48
Tabulka 9: Shrnutí výsledků NEP a HEP analýzy.....	49
Tabulka 10: Označení výzkumných otázek k environmentálnímu pilíři TUR pro korelační analýzu	53
Tabulka 11: Korelace: Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů – DopadTUR(1-8).....	53
Tabulka 12: Označení NEP a HEP tvrzení pro korelační analýzu	54
Tabulka 13: Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů – NEP(1-7) a HEP(1-7)	55
Tabulka 14: Korelace: Pohlaví respondentů – DopadTUR(1-8)	56
Tabulka 15: Korelace: Pohlaví respondentů – NEP(1-7) a HEP(1-7)	57
Tabulka 16: Korelace: Pohlaví respondentů – Předmět, obsahující tematiku TUR a jeho principů	58

IV. Seznam příloh

Příloha č. 1: Ukázkový dotazník

Příloha č. 2: Odpovědi k otázce: „Když se řekne „Trvale udržitelný rozvoj“, jaká první asociace se Vám vybaví? S jakým slovem či pocitem máte tento termín spojen?“

V. Přílohy

Příloha č. 1

Ukázkový dotazník

Dobrý den,

Jmenuji se Roman Buchtele. Jsem student Ekonomické fakulty na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Provádím průzkum, který se zabývá diskurzem trvale udržitelného rozvoje a jeho dopadem na odbornou veřejnost. Dotazník je určen studentům končících ročníků bakalářského studia a studentům navazujícího studia ekonomických oborů na vysokých školách. Výsledky dotazníku jsou anonymní. Vyplnění dotazníku zabere 5-10 minut. V případě Vašich dotazů zde máte na mne kontakt.

Buchtr01@ef.jcu.cz

1) Nejprve mi dovoluete otázku. Kde studujete? (Univerzita či VŠ, fakulta*, obor)

*pokud je univerzita či VŠ na fakulty členěna

.....

2) Jste muž nebo žena?

- a) Muž
- b) Žena

3) Setkal(a) jste se někdy během studia na vysoké škole s termínem „trvale udržitelný rozvoj“?

- a) Ano
- b) Ne

Setkal(a) jste se někdy během studia na vysoké škole s termínem „udržitelný rozvoj“?

- a) Ano
- b) Ne

Setkal(a) jste se někdy během studia na vysoké škole s termínem „udržitelnost“?

- a) Ano
- b) Ne

4) Studoval(a) jste někdy během studia na vysoké škole předmět, který se mimo jiné obsahoval tematiku týkající se „trvale udržitelného rozvoje“ a jeho principů?

- a) Ano
- b) Ne

- 5) Souhlasíte s tvrzením: „Každý člověk je příslušníkem dominujícího lidského rodu, a je tedy odpovědný za osud planety?“
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
- 6) Myslíte si, že respektování kulturní rozmanitosti je podmínkou pro zdravé životní prostředí?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
- 7) Lidstvo je součástí jedné živé jednotky spolu se všemi ostatními formami života od velryb po viry a od dubů po řasy, která je schopna přizpůsobit atmosféru. Je Vám blízká tato myšlenka?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
- 8) Souhlasíte s tvrzením: „Hodnota přírody je dána jen mírou potenciálního lidského využití?“
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
- 9) Myslíte si, že koncová opatření, např. čističky vod nebo řízené skládky, jsou dostatečné pro zlepšení životního prostředí?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne

- 10) Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj se vždy musí přizpůsobovat přírodním podmínkám?“
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
- 11) Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj musí dovolovat jen takové chyby, které neohroží integritu existujícího ekosystému?“
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne
- 12) Souhlasíte s tvrzením: „Rozvoj nemusí primárně vycházet z trvale udržitelných forem využívání zdrojů?“
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Nevím
 - d) Spíše ne
 - e) Ne

13) Souhlasíte s tvrzeními?

„Blížíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Když lidé zasahují do přírody, vždy produkují katastrofální důsledky?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Lidská vynalézavost zajistí, že planeta bude vždy obyvatelná?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Každý člověk poškozuj životní prostředí?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Země má téměř neomezené množství přírodních zdrojů. Jde jen o to naučit se je využívat?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Rostliny a živočichové mají stejná práva na existenci jako lidé?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Přírodní rovnováha je dostatečně silná, aby se vypořádala s důsledky moderního průmyslu?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Lidé musejí žít v souladu s přírodou, pokud chtějí přežít?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Nutnost vypořádat se s tzv. „ekologickou krizí“, které čelí lidstvo v současné době, je velice nadsazená?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Rovnováha v přírodě je velice delikátní a snadno může být rozvrácena?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

„Lidé se nakonec naučí principy fungování přírody a budou moci ji kontrolovat?“

Ano Spíše ano Nevím Spíše ne Ne

14) Považujete studium trvale udržitelného rozvoje za důležité pro budoucí vývoj. Svůj postoj vyznačte na stupnici, kde 10 = nejvíce důležité.

1—2--3—4—5—6--7—8—9—10

15) Když se řekne „trvale udržitelný rozvoj“, jaká první asociace se Vám vybaví? S jakým slovem či pocitem máte tento termín spojen? *Tuto otázku prosím nepovažujte za jakoukoliv formu zkoušení odborných definic.*

16) Pokud mně, prosím, chcete ještě něco sdělit, na co jsem zapomněl ve svých otázkách, nebo Vaši zkušenost, názor, napište to volně zde, budu velmi rád za Váš komentář. Děkuji Vám ještě jednou za vyplnění tohoto dotazníku.

Příloha č. 2

Odpovědi k otázce: „Když se řekne „trvale udržitelný rozvoj“, jaká první asociace se Vám vybaví? S jakým slovem či pocitem máte tento termín spojen?“

- Naděje
- 21. století
- Venkov, venkovská krajina a příroda
- Obnova a znovupoužití již využitého materiálu/energie
- Respektování přírody
- Nutnost začít urychleně aplikovat principy TUR, nebo budeme muset čelit velmi závažným poškozením našeho ŽP, což se velmi zásadně promítne i do kvality našeho života.
- Ochrana ŽP pro budoucí generace
- Zelená barva
- Agroturistika
- Udržitelný cestovní ruch; snaha při rozvoji zároveň zachovat přírodu/planetu i pro budoucí generace
- Ohled na (vlastní) děti a budoucí generace
- Planeta
- Nevím, možná WTO. Země žije na ekologický dluh, a to poměrně malé procento, co se snaží o udržitelný rozvoj ji nezachrání, pokud se do toho nezapojí lidstvo globálně. Příkladem je třeba Čína.
- Ekologie
- Životní prostředí
- Odpovědnost
- Aby jsme se chovali tak, aby na Zemi mohly žít další generace
- Rozvoj společnosti, tak aby byla příroda zachována v poměrně nezměněné podobě i pro budoucí generace.
- Lepší budoucnost
- Ekologie
- Ekologie, třídění odpadu
- OSN, nemáme růst, ale rozvíjet se.
- Udržitelný rozvoj v turismu

- Rovnováha
- Budoucnost
- Zlepšování
- Příští generace
- Agenda 21
- Vytváření a zdokonalování věcí, které mají co nejmenší negativní dopad na přírodu.
- Chovat se a jednat dnes tak, aby to v budoucnu nemělo zlé následky, spíše pokud možno dosáhnout pozitivních dopadů.
- Konference na JČU, dědictví pro další generace
- Ekologie, ochrana životního prostředí
- Rovnováha
- Zajištění ekonomického rozvoje pomocí obnovitelných zdrojů energie, "zelená" budoucnost
- První asociace: Obec, která využívá své priority v souladu s přírodou. Termín mám spojen hlavně s výukou ve škole.
- Přežití
- Znečištění
- Dotace
- Příroda
- Čisté zemědělství
- Ekologie, příroda, ochrana
- Snaha využít přírodu tak, aby nebyla ohrožená pro budoucí využití
- Environmentální management
- Ekologie
- Dotační tituly
- CSR
- Využívání přírodních obnovitelných zdrojů
- Životní prostředí
- Vztah k přírodě a životu
- Příroda
- Příroda

- Rovnováha na planetě s ohledem na budoucnost
- Rozvoj, který nic neničí, pozitivně pomáhá a je trvalý
- Idea, kterou není možné naplnit
- Životní prostředí
- Nesmíme se chovat tak, abychom omezovali ostatní. Musíme se chovat šetrně a přemýšlet nad důsledky svého chování.
- Bio
- Ekologie
- Venkov
- S pojmem CSR - Společenská odpovědnost firem
- Naše společná budoucnost
- Příroda
- Ekologie, často nesmyslná, přehnaná, někdy paradoxně přírodě zase tolik nepomáhá
- Životní prostředí
- Obnovitelné zdroje
- Nerostné suroviny
- Lepší budoucnost
- Třídění odpadu
- Záchrana přírody
- Budoucnost Země
- Chránění přírody (živočichů i rostlin) v daném prostředí
- Ekologicko-ekonomická rovnováha
- Ekologie, recyklace, vývoj a posun technologií směrem, který v budoucnosti neohrozí přírodní bohatství planety
- Ekonomický i společenský růst při zachování stejných přírodních podmínek pro budoucí generace
- Využití přírody, při kterém nebude docházet k jejímu poškozování, ale naopak k vývoji jak samotné přírody, tak nás.
- Příroda
- Ekologie
- Vývoj civilizace takovým směrem, aby tu ještě nějaká civilizace někdy v budoucnu byla

- Životní prostředí, ekologie
- Podpora životního prostředí
- Nutnost
- Zemědělství
- Příroda
- Příroda
- Recyklace, těžba (např. dřeva) obnovitelným způsobem
- Menší ekologická stopa
- Příroda
- Budoucnost
- Využívat planetu tak, aby byly zachovány přírodní zdroje a krásy pro současné i pro budoucí generace
- Životní prostředí
- Odpovědnost
- Veřejné finance